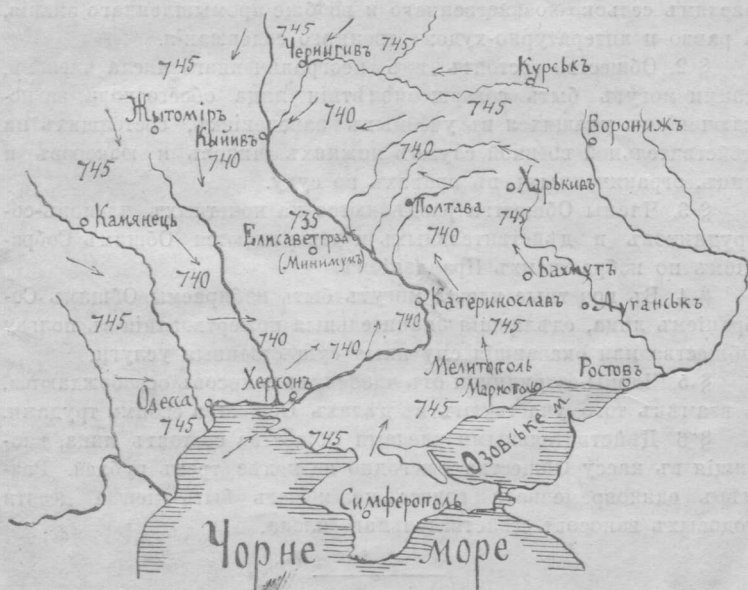

P551.58

P88

О. Русовъ.

ПРЫГОДА НА ХУТОРИ.

— № 27. —

Цена 5 коп.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

Типографія Уч. Глухонѣмыхъ, Гороховая, 18.

1904.

Извлеченіе изъ устава „Благотворительнаго Общества изданія
общеполезныхъ и дешевыхъ книгъ“, утвержденнаго 19 ноября
1898 года.

§ 1. Общество имѣетъ цѣлью придти на помощь религіозно-нравственному развитію и экономическому благосостоянію мало-русскаго народа. Съ этой цѣлью Общество издаетъ одобренныя цензурою дешевыя и доступныя по языку и изложенію книги, какъ религіозно-нравственнаго содержанія, такъ и по всеѣмъ отраслямъ сельско-хозяйственнаго и вообще промышленнаго знанія, а равно и литературно-художественнаго содержанія.

§ 2. Общество состоитъ изъ неограниченнаго числа членовъ, коими могутъ быть совершеннолѣтнія лица обоего пола, за исключеніемъ учащихся въ учебныхъ заведеніяхъ, состоящихъ на дѣйствительной военной службѣ нижнихъ чиновъ и юнкеровъ и лицъ, ограниченныхъ въ правахъ по суду.

§ 3. Члены Общества раздѣляются на почетныхъ, членовъ-сотрудниковъ и дѣйствительныхъ и утверждаются Общимъ Собраніемъ по избраніи ихъ Правленіемъ.

§ 4. Въ почетные члены могутъ быть избираемы Общимъ Собраніемъ лица, сдѣлавшія значительныя пожертвованія въ пользу Общества или оказавшія ему иныя существенныя услуги.

§ 5. Члены-сотрудники отъ членскихъ взносовъ освобождаются, а взамѣнъ того участвуютъ въ дѣлахъ Общества своими трудами.

§ 6. Дѣйствительными членами Общества состоятъ лица, вносящія въ кассу Общества ежегодно не менѣе трехъ рублей. Размѣръ единовременнаго взноса не можетъ быть менѣе десяти годовыхъ взносовъ дѣйствительнаго члена.

Примѣчаніе. Членскіе взносы, пожертвованія и рукописи доставляются на имя предсѣдателя Общества, Д. Л. Мордовцева (Спб., Столярный пер., 6).

3 св

БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОЕ ОБЩЕСТВО ИЗДАНИЯ ОБЩЕПОЛЕЗНЫХЪ И ДЕШЕВЫХЪ КНИГЪ.

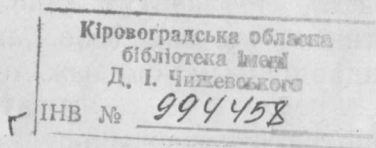
P 551.58

P 88

ПРЫГОДА НА ХУТОРИ.

О П О В И Д А Н Н Я.

Зъ 18 малюнками.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

Типографія Училища Глухонѣмыхъ, Гороховая, 18.

1904.

Дозволено цензурою 5 Ноября 1903 года.

Тыхо у мене на хутори. Хоть и йде повзъ
його шляхъ великий у мисто, але хаты и уся
друга будивля стоять осторонь видъ його; одъ
дому до шляху простягся садокъ, такъ що, сы-
дючи у хати, не дуже чутно галасу произ-
жыхъ, що разуразъ або йидуть у мисто на
базаръ зъ своимъ збижжемъ, або, розпродавши
його тамъ, повертають до дому. Ридко колы
буває—зайде який-небудь чоловикъ у хату до
мене та попроситься заихаты у двиръ, щобъ
напоиты кони або волы; зайде до колодязя,
налье журавлемъ у корыто воды, напоить—
та й дали, зачынывши якъ слидъ ворота. И
зновъ тыхо, тилькы трохи шумлять вербы та
други дерева у садочку й у лиси, що простягся
на другой бикъ хутора геть ажъ до ричкы. У
тихий день, особливо жъ у свято, можна по-
думаты, що живемо мы справди у лиси, або
десь у пустыни.

Але разъ трапылося, що натовпу у мене на
двори й у кимнатахъ було стилькы, якъ буває
на зъизди якому у суди, або на земськихъ збо-
рахъ: просто й систы усимъ було нигде у хати;

у стайни жъ, и у хливахъ, и пидъ усима по-
витками, навить и въ клуни—повнисинько було
коней, воливъ, а ввесь двиръ застановылы во-
замы, возамы, возамы!..

Зъ чого бъ то такой зъиздъ? А дило було ось-
якъ.

Часъ йшовъ вже икъ обиду. Сыдивъ я коло
видчыняного викна за столомъ, зводючы свои
тыжневи рахунки. У саду ще цвилы яблуни й
грушы; по дорижкахъ ввыжались кругленьки,
биленьки плямочки зъ лепесткивъ садового
квиту; квитови кущи й квитки по грядкахъ у
саду—котри доцвиталы, котри пышно розпуска-
лыся; и ти й други пахощамы своїмы спов-
нялы и весь садъ, и двиръ, и до мене у ким-
нату з-за викна засылалы свій привить и ра-
дисть, що сонечко сѣе и дае йимъ силу бую-
ты, розцвитаты и втишаты и себе, и насъ.
Личучы цыфры по папирцяхъ, я иноди одры-
вавъ себе видъ своей работы и выглядавъ у
викно, де зеленилы кущи, а помижъ зеленью
бренилы макивки, піоны, красолы, то-що.

Колы се ряма одъ викна стукнула разъ и,
одвернувшысь назадъ, ще мицнійше грюкнула
въ прытолоку; други викна по другихъ кимна-
тахъ тежъ загрыкалы, попережаючы одно дру-
гого; загувъ витерьъ. Вставъ я, позачынявъ
викна, позашеплювавъ рямы на зашипки та й
зновъ сивъ за свою роботу. Але щось зразу у
хатахъ потемнило; я глянувъ у викно и запы-
митывъ, що насувае велика темна хмара, а зъ
шляху на мои квитки несло попилъ и писокъ;

лысточкы, лепесточки, папирци и всяке смиття почало вже кружыты и пидниматы въ гору.

— Треба, — думаю соби, — нагадаты Насти, щобъ шмаття, що порозвишувала на двори сушыты, скорійшъ познимала та позабирала у хату.

Але покы дійшовъ я до дверей, вже побачывъ, якъ вона бигала по двори, збираючы зъ шворкы сорочки та спидныци. На дверяхъ перестривъ мене Хома, знайомый зъ сусиднього села; дуже збентежений, перепынывъ винъ мене на самому виходи и раптомъ заговорывъ:

— Ой, паночку, дозвольте заихаты до васъ у двиръ та розпрягты коней!

— А що таке трапылося? Дошу злякалысь?

— Та отже, якъ пидъиздывъ я до вашого хутора, зпочатку помалу, а чымъ дали все скорійше стала насуваты зъ-за горы чорна хмара, а теперъ вже прямо надъ головами стае. И хто його зна, до чого дійдеться!

— То й завертайте та й розпрягайте: у стаини знайдеться мисце конямъ, а у возовни й воза можна захыстыты одъ негоды. Та й добре, що заидете, бо въ мене йе дило до васъ!

Той кынувся у двери на двиръ. Я вернувся до хаты взяты шапку и за йимъ выйшовъ на кганокъ. Зразу обдало мене пыломъ, и витеръ трохы не зкынувъ мене зъ крылечка. Хома вже одчынывъ ворота и въиздывъ у двиръ. А за йимъ Прокипъ, у воротахъ стоячы и держучы налыгачъ одъ своихъ воливъ, репетувавъ:

— Семене Петровычу! Дозвольте й мени до васъ заихаты! Сами жъ знаете, мени ще вер-

стовъ зъ п'ять добрыхъ зосталося: що то воно буде,—святый знае!

— Та завертайте, завертайте уси, люде добри!—крыкнувъ я, запымитывшы, що за Прокипомъ и Нечыпиръ, и Петро, й Артамонъ и други люде зъ сусиднихъ силъ, що зъ города йихалы, зъ недильного базару, такъ саме, якъ и си, дивляться на мене, наче благаючы захысту одъ якогось нещастя. А по двори и саду дымъ зъ комыну перемишувався зъ пыломъ та пискомъ, дерева хыталыся, лыстя зъ йихъ обрывало й крутыло помеломъ; трава й квиткы по грядкахъ то падалы раптомъ ныць, то зновъ схоплювалыся и пидіймалыся у весь зристь свій и тремтилы. Лысточкамы своїмы середъ галасу й гуку видъ рыплячихъ дверей, виконныць, ворить, що тежъ почалы выбрыкуваты, наче хотилы сказаты: „Дарма! и мы за себе постоимо!“

Але й ворота й невелики фирточкы у садъ зъ двору тремтилы й кыдалыся въ ростичъ такъ саме, якъ и собаки, й куры, и свыни, що почалы перебігаты зъ одного кутка у другый.

— Насте! Панасе! Одарко! Переймить кабана,—онъ побигъ за ворота! Вутятъ скорійше заженить видъ колодязя хочъ у вимбаръ! Пидставляйте кадкы пидъ рынвы, бо дощъ буде великий, воды наберемо багато!—Такъ крычалы одно другому люде, що збентежени выбиглы на двиръ.

Разуразъ ставало темнійше, и колы заизжи встыглы роспрягты свои кони и волы, прытулыты кудысь возы, загнаты пидъ повиткы и у хливы скотыну, здоровенни крапли дощу

почалы вже тарабаныты по зализныхъ дахахъ моеи будивли. Люде, наскоро управывшыся зъ возамы, хапалыся скоренько убигты въ хату. Кто запизнывся, на святахъ своихъ прынесли багато воды, що зливалася патьокамы на доливку.

— Та позачыняйте жъ ворота и уси хвиртки, бо цили не зостануться!—репетувалы на двори Прокишъ та Нечыпиръ, бигаючи у самыхъ сорочкахъ, зъ якихъ хлющала вода, якъ зъ пидъ рынвы.

— Дядечку!—крычала Одарка: — допоможить, будь ласка, виконныци позачыняты, бо усе чысто порозбывае.

А въ неи заквитчане по празныковому волосся лыпло до лыця, а по-за сорочкою вода зъ головы лылася, якъ зъ видра.

— Та буде вже тобі! Тикай скорійше до хаты!—гукнувъ я на неи, протовпывшыся черезъ сины за двери:—зъ пидвитряной стороны зачынылы, то й годи, бо вже й такъ темно у кимнатахъ, наче у ночі!

Ледве вскочыла, мокра, якъ хлющъ, Одарка й кинулася скорійшъ защипаты прогонычи видъ зачыняныхъ знадвору ставень; а щобъ зачыныты за нею двери, треба було двомъ чоловикамъ йихъ захопыты, бо въ той самый ментъ витеръ рванувъ йихъ на другу сторону.

Поки—хто сміючыся, хто охаючи та взываючы до Бога,—поскладалы у синяхъ мокру одежыну, розташувалыся та почалы розмовляты, стало такъ темно, що треба було запалыты лампы. А на двори—гуло, завывало, шелестило, трищало якось протяжно; перерывамы гримъ гримотивъ

и блискавки сразу освичували все небо, чорне и гризне. Не дощъ, а просто якийсь водоспадъ зъ того чорного неба лывся на землю, вскрыту вже калюжами, ставочками й ричечками по стежкахъ та ямкахъ. Прытыхлы уси мои гости, вызыраючи у викна, черезъ яки можна було пидъ блискавками щось розгледити кризь дерева саду.

— Господы! Переперченко тройкою йиде! — скрикнувъ хтось: — чы не одчыныты й йому ворота? — Винъ несмилыво наблыжавсь до дверей, щобъ выскочыты на двиръ.

— Та куды ты? — озвався другой: — бачъ, якъ поганяе! Вже й ворота проихавъ! Що жъ то зъ йимъ буде, якъ выбереться на шпыль, де провалля? Завернуты бъ його, чы що?

— Да куды вже тамъ завертаты? Бачъ, якъ чкурнувъ! У його кони добри! Доиде, хочъ и мокрый: йому недалеко!

— Ну, люде добри! Выдно, що вамъ не малый часъ прыйдеться гостюваты въ мене! Выбачайте вже, що стравы буде мало на всихъ на обидъ: бо не ждавъ такъ багато гостей. А все жъ такы сидайте, де кому мисце знайдеться, а я пиду помы-що до пекарни, щобъ хочъ молока та хлиба наготовылы на всихъ!

Колы я, выйшовшы до пекарни, повернувся назадъ, то де-хто ще выглядавъ у незачыняни викна, а други сидили навколо кимнаты по лавкахъ, а то й на доливци, наче похнюпывшысь; выдко було, що коженъ думавъ про себе, — якъ то буде дали, и колы то винъ выбереться зъ моеи осели до дому? На двори було такъ само

темно, гуркотило и лыло дощемъ. Одарка наготовыла стилъ, внесла не то обидъ, не то сніданокъ. Попоили, що Богъ давъ, и зновъ, выглядаючи у викна, бачылы мы тежъ саме, що и ранійшъ, и зновъ уси думалы про одно.

— Трысвята Маты Пречыста! — скрыкнувъ хтось: — гляньте, що робыться! — И мы, дывлячысь у викна, вгледилы, якъ одна лыпа и друга, що стоялы у рядъ коло дорижки саду, почалы нахылятыся на одынъ бикъ; зразу потимъ кориння йихъ, мабуть зъ великымъ шумомъ и трискомъ (хочъ мы того не чулы за гудиннямъ витра та громомъ) вывернулыся зъ землею, зъ квиткамы, побурявшы коло себе грядкы и дорижки; а лыпы обыдвы впалы на вышни и яблуні, пидтоптавшы йихъ, якъ траву, пидъ себе. У ту жъ мыть трохи дали великый и высокый осокирь переломывся на сажинъ заввышкы видъ земли и грохнувъ на барканъ, розбывшы верхни дошки планыци и зсунувшы и вывернувшы зъ земли дві ушулы.

Теперечкы вже не було выбухивъ розкатного грому зъ перерывама, а чутно було тилькы, якъ грядъ торохтивъ по дахахъ, якъ дзюрчала невпынно вода, плескалыся калюжи пидъ гоминъ все дальшого й дальшого грому.

— Та чы пизно вже? — спытавъ хтось.

— Ще до вечора далеко! — сказавъ я, глянувши на дзыкгари: — а здається, що вже ничъ, — такъ темно!

— А отсе мы скоро й поснемо уси, якъ у ночи, оттакечкы сыдючы та ничого не роблючы, сказавъ Хома.

— И зъ чого воно таке робыться? И хто бѣ подумавъ уранци, що до такого дїйде? Може вы, Семене Петровичу, по вашихъ струментахъ щось знаете?—загомонили люде.

— А й справди,—кажу,—я догадувався, що таке прылучыться, якъ чытавъ телеграммы у сьогодншній газети; а якъ подывывсь ще на свїй барометръ, то вже й напевне знавъ, що буде буря!

— А можна жѣ хіба догадатыся? И що той барометръ вамъ показуе? Роскажить, будь ласка, для чого си струменты заводять? Онъ и вѣ насъ пани выбрала середъ саду чысте мисце, поставыла якийсь дощомиръ та рейку, щобъ снигъ миряты. Я й складавъ и настановлявъ той дощомиръ, та николи було допытався добре, икъ чому воно таке? Казала,—щобъ погоду визнаваты! А хіба жѣ визнаешъ, чы трапыться таке, якъ отсе, не дай Господы, сьогодни?

— Можна, люде добри,—кажу,—де-що вже й вгадуваты, бо йе вже така наука про погоду—*метеорологія*, що навчае, видъ чого яка погода робыться. Колы справди теперь усимъ ничого робыты,—то й слухайте, а я роскажу, що знаю; хочъ я й невеликый мытець у сїй науци. а все жѣ такы де-що знаю, що треба знаты селянынови—хлиборобови.

— Роскажить, роскажить! — озвалыся разомъ трохи не уси мои гости.

— Ничого мени вамъ розказуваты,—почавъ я,—яку вагу за-для насъ мають и свить соняшний, и тепло, що одъ його походитъ, и дощи, бо й сами, здорови, знаете приказку: „не земля родить, а лито“. Ни трава, ни хлиба не росты-муть зимою, бо холодно; та й литомъ у клуни на току сухому або й у вохкій прыгребыци не зійде й не вырасте зерно, бо туды сонце не прысвичуе. Та й на нывахъ нашихъ, самы знаете, не що - року зрожай однаковий буває, а глядючи по погоди зимою, весною и литомъ. Колы въ осены було мало дощивъ, а зимою снигу, на провесни жъ снига раптомъ посхо-дять, та ще весною у май мисяци буде посуха, а дощи у косовыцю й жныва,—хто зъ насъ не кляне своей доли хлиборобської?

— А такъ, такъ! Правду говорите: якъ у такой годъ якъ позаторикъ, то хочъ и усю скотыну спродуй!—озвавсь зновъ Хома.

— А колы по управкахъ на посивъ,—зновъ почавъ я,—пройдуть дощи, та не голошокомъ зима прыйде, а снига добре вккрыють озыми зходы, а весною зъ тепломъ добрымъ дощи перепада-тымуть у свій часъ,—чы жъ не радіе коженъ зъ насъ? Выйдешъ на свои нывкы глянуты,—бачышъ роскишни хлиба, що добре напылыся пидъ соняшнымъ прыгивомъ зъ ненькы-земли та выколосылыся не замиркуватымъ колоссямъ, а пышнымъ та буйнымъ зерномъ! Тоди мы й весели, тоди мы й багати, бо знаемо, що не тилькы соби, а й усимъ горожанамъ постачымо

хлиба, и сина й усячыны, що й свинямъ, и овечкамъ, и скоту всьому буде добре!

— Що истинно правда, то правда!—перепынивъ мене Нечыпиръ:—але видъ чого жъ то годъ на годъ не спадае? Чому одынъ рикъ буває теплійшымъ, другой — холоднійшымъ, той засушливый, а инший мокропогодный? Видъ чого чекаешъ, чекаешъ иноди того дощу, якъ благодати, а його нема тай нема! А другой разъ якъ розійдуться дощи та розмокрогодыть, то Бога благаешъ, щобъ прыпыныло ихъ, щобъ не йшли тамъ, де косять, а тамъ, де ихъ просять! Видъ чого саме и писля чого йдуть дощи? Отъ якъ-бы се знаты!

— Ну, а сей сьогодняшній дощъ видъ чого, вы думаете, пишовъ?

— А мени здається, що видъ того витру, який и хмары нагнавъ и онъ якъ поколошкавъ вашъ садъ. Ну, а витеръ же той чого такъ зир-
вався, наче рій зъ вулыка?

— Одъ витру - то воно одъ витру, але й витры рижни бувають! Знаете, мабудь, су-
хий, що и гречкы та й овесъ и озымыну су-
шить, якъ подме тыжнивъ зо два зъ полуден-
ного краю. Чого видъ того суховію дощи не
йдуть, а тилькы имла насуває на наши поля?
А онъ сьогодняшній витеръ якого багато воды
прынисъ! Дило, бачте, таке, що й витры треба
розризняты одынъ одъ другого: якъ дощъ не
схожий до граду, крупы, снигу або до росы,
туману, мжичкы, ожеледи, мрякы; якъ хвыща,
заверюха, метельця, вихола, хуртовина не схожи

одна на другу, такъ и витры бувають рижни: то бувають витры, що проходять килька день або й тыжнивъ у одному напрямку зъ пивденно-схидной, або схидной стороны, а то й зъ холодного, пивничного, чы то сиверного краю (сиверка), а други витры бувають кругови, або циклонни, якъ отсей, що сьогодня.

— Якъ то циклонни та кругови? Хибѣ жъ витеръ кружляє?

— А то жъ якъ вы думаете? Який теперечкы витеръ? Пам'ятаете, зъ якои стороны винъ бувъ, якъ до мене прихалы? Напивъ зъ полудня та напивъ зъ тїей стороны, де сонце заходить. А теперъ гляньте, куды вже дерева хылыть? Вже теперъ винъ трохи не зъ заходу. И такъ винъ рватиме ще скильки часу, помы не затыхне трохи. А якъ передъ ничю пойдете до дому,—бо дощъ прыпыныться,—то гляньте, чы не зоряно ще буде? Але завтра будуть ще нови дощи писля перепынку, та вже пры витри зъ пивнично-захидной стороны. Коль сѣй сьогодняшній дощъ триватиме годинъ 6—7, то побачите, що другый завтряшній лытиметься вже годинъ 10—11, не буде такый сыльный, а слабійшый, та за те холоднїйшый: се вже я запевно вамъ можу сказаты, бо по флюгеру, що у мене надъ дахомъ крутыть, а сюды проведеный, щобъ бачыты, звидкы витеръ дме, та й по барометру я вже розбираю трохи, що се на двори робыться.

— Що теперечкы, не дай Господы, робыться,

те й мы бачымо; а якъ вы можете знаты, якый и колы завтра витеръ буде?

— А отъ же побачыте, що не помылюся: на ничъ поидете до дому: ранокъ буде ясный, а тамъ знову дощъ буде довший, ніжъ теперъ, зъ перепынкамы, холодный и не такой ясный! Се вже я напевно кажу!

— Да по чому жъ вы догадуєтесь?

— Охъ, люде добри! Не мало догадокъ та домысливъ йе; багато признакъ и вы знаете, та не вси воны однакови! „Колы, кажуть, на Стритення курка ногою у воду ступыть (то бѣ то по просту—колы на 2-ге фѣвраля буде одлыга видѣ морозу), — то тоди (наче бѣ то) лито мокре буде!“ И таки догадки йе; але воны не вартъ ничогисинько: може иншый рикъ не тилькы на Стритення, а цилый тыждень коло Стритення буде одлыга и воды багато, а лито выйде сухе, а не мокре. Може комусь лучалося разъ-другый запымитыты, що на Стритення булы калюжи воды таки, що курка ноги замочувала, и лито було мокре,—винъ и пымиту таку зазначывъ, та й людямъ розказавъ, а воны за нымъ тежъ саме говорють. Але ся пымита не наукова, невирна. Наука жъ тая, що про погоду пымиты й законы дознае, не доймае виры тому, що було разъ або два; вона хоче дызна-тыся пычынь, черезъ що саме дощи йдуть, а вже тоди зазначыты таки пымиты, що зъ тысячы хиба одынъ-другый разъ будутъ обмыльни. Таки то пымиты вона тилькы й заводить у свои правыла й законы, а зъ тыхъ пымитъ

и знаття наше справжне про погоду змиц-
няється.

Слухачи мои вси прытыхлы: вси до одного
установылися на мене, дослухаючыся, що я дали
росказуватиму.

— Що, якъ бы я запытавъ васъ: що буде
дали пisleя теперишнього лита? Уси скажете:
„осиень!“—А пisleя осены? — „Зима!“ Тутъ вже
нихто не помылыться, бо уси мы добре знаемо
свій край. Правда, йе й таки крайны, де не
бувае ни лита нашого, ни зими, а стоять зо-
всимъ други погоды черезъ увесь рикъ: и люде,
що жывуть тамъ, тежъ добре знаютъ, що буде
черезъ два—тры мисяци! Або якъ бы я запы-
тавъ васъ: що буде пisleя ночи або пisleя ве-
чора? Або: колы бувае холоднійше,—чы у ночи,
чы въ день, хочъ-бы зимою, хочъ-бы литомъ?
Уси однакову видповидь дадуть. Ну, а колы я
запытаю: яка буде погода черезъ п'ять день?—
тутъ не однаково догадаються. Йе, бачте, до-
гадки навмання, але йе й домислы, до якихъ
доходють науки.

Дуже мало ще знае чоловикъ про те, яка
буде погода черезъ тры—чотыры дни або черезъ
тыждень, чы два. Да й не дивно, що мы мало
ще знаемо про погоду, бо не такъ давно по-
чали записыуваты прызнакы погоды щоденно.
Записыують теперъ вже й про дощи й про витры,
и про тепло, и про вохкисть и сушу воздуха,
да й то не по всихъ мисцяхъ, а тилькы тамъ,
де можна було завести такъ звани *обсерватории*
та *дощомирни станиции*. Записыують те усе, щобъ

А колы мы трохи не вси науки, якъ и виру нашу хрыстыянську, перейняли видъ греківъ, то й трохи не уси науки (арихметыка, геометрыя, геодезія, граматыка то-що) звемо, бачыте грецькымы назвыщамы. Метеорологычни обсерваторіи почалы будуваты литъ двисти тому назадъ (або й того нема), а менчи метеорологычни станції по малыхъ городахъ та селахъ хибатьльки за десять-двадцать литъ передъ сымъ. Выдыма ричъ, що й доглядивъ своихъ учени метеорологы мають далеко меньшъ, нижъ астрономы; черезъ те й домысливъ певныхъ у ихъ ще мало. Напророкуваты, колы буде дощъ, а колы суша—воны ще не можуть такъ, якъ астрономы предрикають часъ у секундахъ,—де й колы почне минытыся сонце або мисяць. Та ще й те, що по календаряхъ пышуть про погоду иноди зовсимъ не учени метеорологы, а такъ—абы-хто, або ще передруковують старынни предрикання якогось Брюса, який живъ, колы ще не було правдивыхъ метеорологычныхъ обсерваторій. Черезъ те й брехни багато про погоду у календаряхъ.

А справжни метеорологы де-що вже добре знають про погоду та її змины. Що я вычтавъ зъ ихъ кныжокъ, то й вамъ розкажу: може й зъ васъ хто-небудь стане простымъ метеорологомъ, то-бъ то заведе у себе дощомиръ та рейку за-для миряннѣ глыбыны снигу, або ще й флюгеръ, а то й термометръ або барометръ, а дали и таки прехытри пристрой, якъ психрометръ, гигрометръ, анемометръ, геліографъ,

нефоскопъ або що. Не лякайтесь тихъ сливъ, що я вамъ заразы наторочывъ: уси воны грецьки, а якъ перекласты на нашу мову, то й ясно вамъ стане, за-для чого ихъ понавидумливано.

Про *дощомиръ*—нема чого й поясняты вамъ, бо се наше слово: имъ миряють, скильки колы дощу выпаде: ото на майданчыку у мене винъ стоить. Завтра вранци я змиряю, та й запышу, скильки миллиметривъ дощу выпало; миллиметръ—се маленька мира: ихъ у вершку трохы больше 44, а увъ аршыни—711. Про *флюгеръ* тежъ ничего багато розъясняты; по йому запысується, звидкы витеръ дме: чы зъ полудня, чы зъ заходу, чы зъ полудне-заходу, зъ заходо-півниччя, то-що. *Анемометръ*—се такой струментъ, що вымиряе сылу витра: чы дужый або сыльный винъ, чы лехкий або слабенький, бо бувають витры, що ледве лыстя на деревахъ ворущать, але й такой буває, якъ отсе сьогодня, що й дерева ломыть и зъ земли зъ кориннямъ вывертае. Легенький витрець пробигае 1—2 аршыны у секунду, а такой, якъ отсе сьогодня, то й 30—40 аршинъ пролетыть за тую жъ секунду. Ото жъ анемометромъ сылу витра вымиряють, а зветься винъ такъ черезъ те, що по грецькы анемосъ—воздухъ, витеръ, а метръ—мира; йе ще хытрыйший струментъ—*анемокграфъ*: винъ самъ запысуе и напямокъ, и сылу витра; зветься винъ такъ черезъ те, що по грецькы „кграфо“ значыть „пышу“.

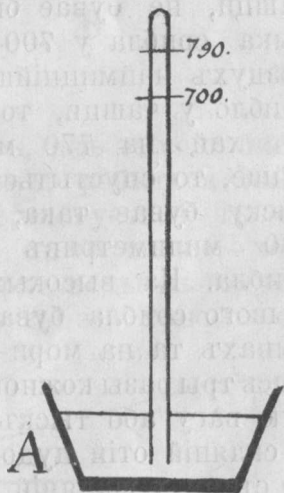
Такъ само *термометръ* значыть тепломиръ; винъ показуе тепло на градусы (ступени), а

термографъ — и показуе, и самъ записыуе, скильки градусивъ тепла або холоду було вранци, въ полудень, у вечери, въ ночи,—кожень часъ. „Нефось“ по грецькы значыть хмара, а „скопо“ значыть дывлюся; чрезъ те *нефоскопъ*—такий струментъ, якимъ можна роздывлятыся и записыуваты хмарнисть неба. *Гелиографъ*—такий струментъ, якимъ миряють та записыують, якъ багато часу сонце землю прыгривало, бо звисно, що сонце („гелиось“ по грецькы) не однаковый часъ прыгривае землю; бо колы хмары його вкрыють, то й гріе менче; йе й такой струментъ, що миряе сылу соняшного свиту, колы воно ясно свитыть, або колы тилькы кризь хмары або туманъ просвичуе; сей струментъ зветься *актинометръ*. *Психрометръ* та *гигрометръ* — таки струменты, що миряють вохкысть воздуха. Пидъ кинець *барометръ*, у переклади — вагомиръ, показуе вагу воздуха, що надъ нами геть простягся у гору и на вси стороны, и давыть на насъ або сильнійше, або слабійше. Воздухъ, бачте, тысне на вси стороны однаково: и въ гору, и внызь, и навкругы себе; та инший разъ бильше, а инший—менче; ото жъ сылу його давління и миряють барометромъ.

— Якъ то може насъ воздухъ давыты?—сказавъ Прокипъ:—адже жъ мы дышемо воздухомъ—и въ себе вдыхаемо и назадъ выдыхаемо, а ще нихто не подавився имъ?

— Ну, хай вже буде й по вашому, що винъ не давыть, а тилькы тысне на насъ. Слушайте жъ про його тыскъ! Оттуть и йе головна

сыла й прычына змины погоды, и треба добре переконатися, що воздухъ, такъ якъ и вода, и земля, мае вагу и черезъ те може натискаты на все, що пидъ нымъ, незгиршъ якъ и земля, якъ у тій писни спивае помершый козакъ: „ой, радъ-бы я, матусенько, обыдви (руки) податы, та налягла сыра земля, що й трудненько пидняты!“ Звисно, воздухъ не такъ тысне, якъ тверда земля, або ридка вода, а слабійше; але усе жъ такы барометромъ домирялися, на скильки винъ сыльнійше або слабійше давить на нызъ зверху. Усе одно — колы бильше нальете воды у видро, то вона мицнійше натискатыме на його дно, анижъ тоди, колы ии менче налыто; такъ и воздухъ, колы його надъ нами менче, то й тысне винъ не такъ сыльно, якъ тоди, колы його буде бильше. А миряють се тыскъ або вагу воздуха оттымъ барометромъ оттакъ, якъ я вамъ заразъ нарысую.

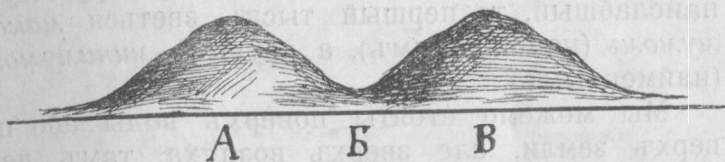

Малюнокъ 1.

Я взявъ папиру та й нарысувавъ отсей нарысь. Нальемо, кажу, у чашку (А) ртути (жывого срибла) та визьмемо скляну дудочку вершкивъ у 20 заввышкы. Хай у неи знызу буде выходъ, а зъ горы вона закрыта, або залиплена.

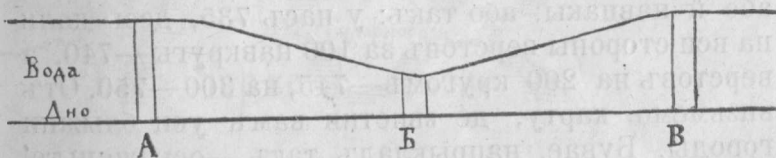
Попереду я поставлю іи денцемъ унызъ и наллю у серединыу живого срибла, а потимъ, затулившы горлечко пальцемъ, перегорну и вставлю горлечкомъ у чашку такъ саме зъ живымъ срибломъ. У дудочци тоди ртуть зверху спустыться унызъ и стане на 16—18 вершківъ заввышкы видъ поверху живого срибла у чашци, або на 700—800 миллиметрівъ; зверху одъ неи буде пустота безъ усякого воздуха. Такъ стоятые у дудочци живе срибло черезъ те, що вага воздуха, що давить зверху на нього у чашци, не буває більша, якъ вага того стовпчыка срибла у 700 — 800 миллиметрівъ. Коли воздухъ наймицнійше давить зверху на живе срибло у чашци, то стовпчыкъ його пидниметься хай на 770 миллиметрівъ, а коли слабійше, то спустыться до 730—740. Мира його тыску буває така, скільки заважують 700 та 790 миллиметрівъ того стовпчыка живого срибла. На высокихъ горахъ стовпчыкъ того живого срибла буває далеко менчий, а у долинахъ та на мори—більший. Ото жъ, дивлючысь тры разы кожного дня на барометръ, я и запысую вагу або тыскъ воздуха: коли живе срибло у скляній отій дудочци, що вы отамъ бачыте на стини у шкляній шахви, пиднимается вгору (хай до 760—765 миллиметрівъ), то й кажуть, що барометръ йде въ гору, а се значыть, що тыскъ воздуха стае сыльнійшымъ; коли жъ воно спускається (хай до 745—740 миллиметрівъ), значыть—вага або тыскъ воздухаменьшується. А по сыхъ примитахъ вже багато чого можна догадатися.

Будемо ще такъ говорыты, щобъ се дило яснйше зрозумиты. Наберемо земли та насып-лемо їи на стиль або на доливку оттакъ, якъ я нарысую: посередыни менче, а по бокахъ—бильше. Всякый скаже, що у середыни (де буква Б) земля буде менче тыснута на доливку, анижъ тамъ, де їи бильше (А, В).

Малюнокъ 2.

Або може бачылы не разъ, якъ на води писля того, якъ гребнешъ весломъ, робыться ямка, що наче крутыться та пересовується зъ одного мисця на друге, наче бъ то плыве, хочъ трисочки, яки тутъ такы зверхъ воды на тому жъ мисци плавають, и не йдуть за ходомъ тои

Малюнокъ 3.

ямки. То й тутъ выйде, що стовпчыкъ воды до самого дна у середыни сеи ямки (Б) буде менче тыснута на дно, нижъ по краяхъ (А, В).

Колы жъ мы добре у тямкы соби визь-
мемо, що и воздухъ важыть, такъ якъ вода або
земля, хочъ и далеко лехшый видъ ныхъ, то не
дивно буде, що на одному мисци винъ може
натыскуваты на свое дно (воду або землю)
мицнѣйше, а въ другому—слабѣйше. Колы у одно
и те саме время у одному мисци земли буде
наймицнѣйшый тыскъ воздуха, а у другому—
найслабшый, то першый тыскъ зветься *макси-
мумомъ* (наибольшимъ), а другой—*минимумомъ*
(наименчимъ).

Мы можемо стояты **п**оверхъ воды або по-
верхъ земли, але зверхъ воздуха, тамъ де съ-
геть у высочини, мы не можемо стати. Нихто
тамъ не бувъ и не може того знаты, де саме
воздухъ кинчається. Але тее, що мы можемо
знаты по доглядахъ нашихъ за барометромъ,
запевняе насъ, що у одынъ и той самый часъ у
рижныхъ мисцяхъ, де йе обсерваторіи, буває
рижний тыскъ воздуху: буває такъ, що колы
у Полтави винъ показується 740 миллиметрами,
у Елысаветгради—750-ма, а у Одеси—760-ма,
або й навпаки; або такъ: у насъ 735, де съ дали
на вси стороны верстовъ за 100 навкругы—740, а
верстовъ на 200 кругомъ—745, на 300—750. Отъ
визьмемо карту, де звистни вамъ уси блыжни
города. Буває, напрыкладъ, такъ,—ось гляньте!

Я розгорнувъ карту географичню на столи
та де-яки миста и ричкы по-надъ Днипромъ,
Дономъ та Чорнымъ моремъ вырысувавъ зъ
теи карты на окремому папирци. Оттутъ бачите
миста видъ Курського та Вороніжа черезъ Харь-

кивъ, Полтаву, Елысаветградъ, Катеринославъ ажъ до Одеси та Херсона и видъ Кыва, Чернигова та Жытомыра ажъ до Марнополя и Ростова.

У всіхъ мистахъ, де теперечкы йе обсерваторіи або станції метеорологични, трычи на день (у 7-й години вранци, у першій години по пивдни та у 9-й ввечери) запысують, що пока-

Малюнокъ 4.

зуе барометръ, а телеграмамы дають знаты у Петербургъ, у головну обсерваторію. На другой день тамъ и выготують карту всеи Россіи, на якій назначено, де бувъ максимумъ, де ми-

нимумъ, де середня сыла тыску. Таку карту заразы и въ газетахъ печатають. Оттуть на карти, яку я понадпысувавъ, выдко, що колысь минимумъ (735) бувъ у Елысаветгради, а навкругы чымъ дали все сыльнійша (740) та сыльнійша (745) була сыла тыску, такъ що максимумъ десь за Харьковымъ бувъ. А на другой день або черезъ килька годинъ весь сей кругъ, що я назначывъ стрилочками, пересунувся на схидъ сонця та трохи на пивничъ, такъ що у Елысаветгради стала тая більша цифра (745), що була ранійше надъ Камянцемъ-Подольськымъ та Одесою, а той минимумъ (735), що бувъ ранійше надъ Елысаветградомъ,—ставъ вже десь надъ Харьковымъ (малюнокъ 5).

Що жъ се значить? Выходить, що минимумы посовуються на схидъ сонця та трохи на пивничъ и йдуть дали за Волгу у Сибирь. Мало-сього. Стрилочки показываютъ, яки витры дулы у той часъ, колы булы назначени сылы тыску. Выходить, що дулы воны не уси въ одну сторону, а кругомъ, да ще такъ, що у кожному мисци заверталы до середины того круга. А кругъ сей зъ тымы усима витрамы посовувавсь на пивнично-схидню сторону.

Отсей то кругъ и прозываютъ грецькымъ словомъ *циклонъ*. Що жъ се слово значить? По нашому сказаты бъ треба *кругъ*, *круговоротъ*; а подибни жъ круговороты, тилькы маленьки, мы иноди бачымо на ярмарковыхъ майданахъ або й на шляху, а то й на вулицы, колы здійметься выхоръ та й закружыть и понесе зъ собою пылъ,

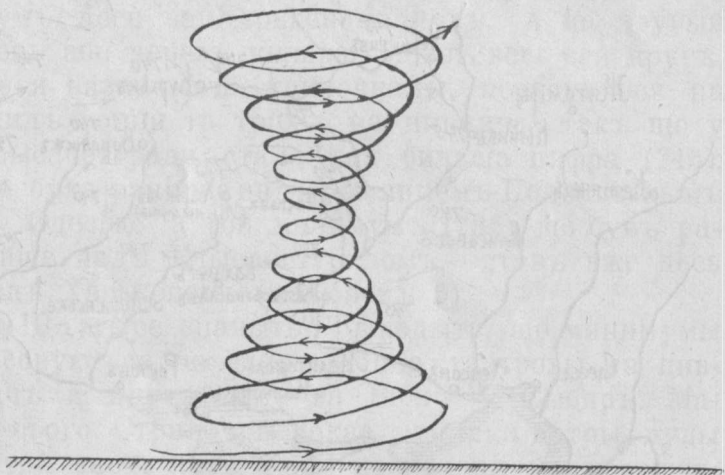
лыстя, смиття, папирци, пир'ячка и други легеньки речи. Выхорь сей зъ долу займае досыть широко мисце, а чымъ выше угору поднимается, стае попередъ вужчымъ, а дали

Малюнокъ 5.

выше зновъ розшырюється: виходить ныжня його половина наче лійка, поставлена на стиль вгору вужчою стороною, а верхня половина — такъ, якъ лійка, колы мы устроимо її у пляшку. Оттакъ и знизу и въ гори сього выхоря витерь дме, повертаючысь у ливоручъ, а

увесь винъ посувається куды небудь упередъ, переходячы зъ одного мисця на друге (малюнки 6 и 7). Коли такой вихоръ здѣймається на мори та дуже сильный, то винъ затягае за собою воду и несе її вгору стовпами, що крутяться и пидни-

Малюнокъ 6.

маються, маючи на середини свого зросту вузький перехватъ и розшыряючыся и кнызу и вгору. На мори вони звуться смерчами (мал. 8).

А коли такой вихоръ завшыршкы межы його краямы на десятки верстовъ, та дме дуже сильно, то на мори звуть його штормъ, а на суходоли— ураганъ або орканъ; винъ ламае и дерева, и будивли, и важки речи заносить якъ мале пиръячко далеко. Але не завжди выхри си дуже

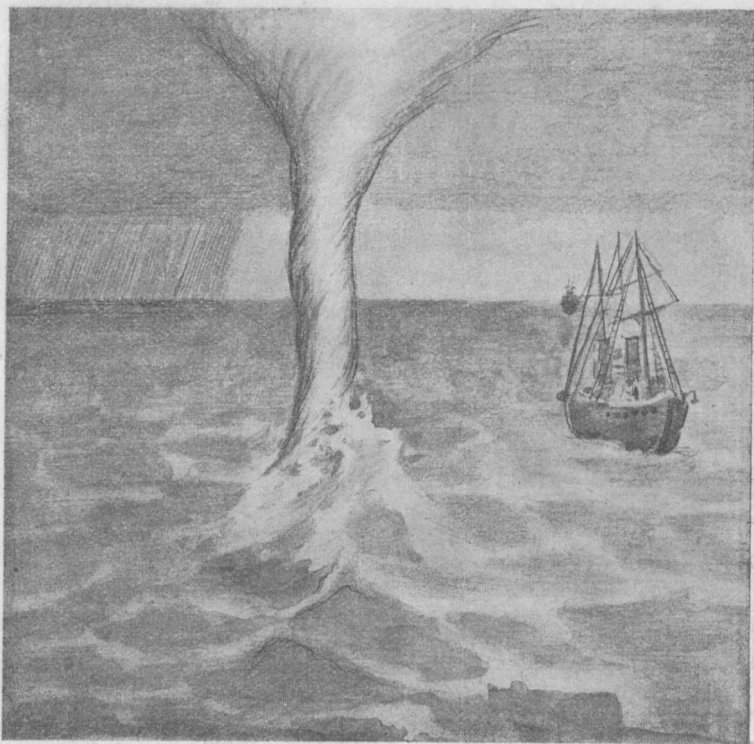
сылни; вони бувають и слабійши, а усе такы одного роду: ти, що дмуть, повертаючыся зправа на ливо та потроху забираючы у сере-

Малюнок 7. Вихорь на земли.

дину круга, звуться, якъ я вже казавъ, цикло-
намы, а тыи, що злива направо (у ту сторону,
якъ сонце иде по небу, чы у ту сторону, якъ мы
одмыкаемо замкы, або якъ стрилкы идуть на дзы-
гаряхъ), звуться *антициклонамы* (протыкругамы).

У антициклонахъ наибильшій тыскъ воздуха (максимумъ) буває посередыни, а найменчый

Малюнокъ 8. Смерть на мори.

по краяхъ, и витры (слабійши, ніжъ у циклонахъ) по краяхъ дмуть у такому напрямку, якъ идуть стрилки на дзыгаряхъ.

— Добре!—сказавъ Опанась:—ну, хай собі

витры дмуть хочъ прямо, хочъ круговоротно! Може се й такъ, якъ дослижено вже на тыхъ обсерваторіяхъ; а усе жъ такы зъ сього не выдно, видъ чого йдуть дощи, та ще иноди дрибненьки, а ыноди оттаки зливы, якъ сього дня?

— Дакъ слухайте жъ дали, — одмовывъ я: — я ще далеко не усе розказавъ. Я тилькы розъяснивъ, що витры бувають неоднакови: бувають прости, що довго дмуть у одынъ бикъ, а то ще й круговоротни або циклонни. Литъ шистъдесять назадъ уси думалы, що витры тилькы й бувають прости, що колы дме витеръ у насъ зъ полудня, то значыть винъ выйшовъ зъ Туреччыны, Арабіи, Египту, або ще зъ дальшыхъ по за Египтомъ краинъ; а теперъ вже запевнылся, що у насъ бильша часть витривъ йдуть, отъ якъ отсе бачыте на карти, — усе навкругы та до середины того круга. Се замичено було за Севастопольскои війны у ноябри 1854-го року, колы французьки та англійськи военни параходы були пидъ Севастополемъ. Тоди сильный циклонъ ураганомъ почався у Гишпаніи и Франціи, перейшовъ, кружывшыся, черезъ Италію и Турцію на третій день до насъ у Чорне море, а на четвертый — до Крыму, та й тутъ потрощывъ де яки суда непрыятельськи, яки не встыгли заховатыся по лыманахъ та не стали на якори, хочъ имъ зъ Франціи подана була телеграмою звистка, що тамъ на заходи була буря, то може й имъ треба бъ берегтыся. Отъ з-за часу тіеи, такъ прозва-

нои Балаклавської, бури и запымитылы, що ураганы йдуть кругамы зъ захидныхъ сторинъ у схидни; а потимъ, якъ почалы таки щоденни карты вырисовуваты, якъ отсе у «Правительственному Вѣстнику», то й почалы замичаты: пры якимъ тыску воздуха, яки циклоны, якъ и куды йдуть, и що зъ погодою робыться, колы вони проходятъ надъ якою небудь краиною.

Теперь вже дозналися й того, що зовсимъ не одынъ той самый витеръ кружляе, а що пры циклони навкругы його витры розвиваються рядомъ одынъ за другимъ, та усе стараються икъ середины круга забиратыся; а ще колы весь той кругъ зъ своимы витрамы несеться на схидъ сонця, то й не можна, значыть, сказаты, що одынъ якийсь витеръ обійшовъ велыку просторинъ навкругы та й зновъ на те саме мисце вернувся, звидкы выйшовъ.

— Ну, все се я вже розибравъ, аджежъ такы вы не кажете, зъ чого саме дощи берутся?—зновъ перебывъ мене Прокипъ.

— Та який же бо вы нетерпячий!—одказавъ я:—пождить трохы, може вже скоро й до дощивъ доберемося. А я зновъ такы ще повернуся до тыхъ круговоротныхъ або циклонныхъ витривъ, бо ще не усе доказавъ про ихъ. Колы вони дужчи або сыльнійши бувають, а колы—легеньки та, слабеньки? Отъ же вже запымичено, що колы впоперекъ усього круга чы циклона буде який десятокъ, або й килька десятківъ верстовъ, а рижныця помижъ тыскомъ воздуха на краяхъ циклона и въ середины його буде ве-

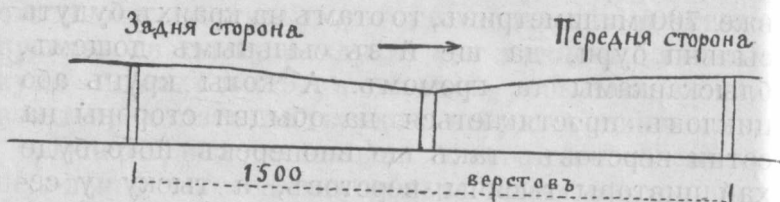
дыка, то й витры на краяхъ циклона будутъ дуже сыльни. Хай бы, напрыкладъ, оттутъ у насъ барометръ показувавъ 740 миллиметрівъ тиска, а на вси стороны видъ насъ, верстовъ на 50, вже 760 миллиметрівъ, то отамъ на краяхъ будутъ сыльни бури, да ще й зъ сыльнымъ дощемъ, блыскавками та громомъ. А колы кругъ або циклонъ простягнется на обыдвѣ стороны на сотни верстовъ, такъ що впоперекъ його буде хай пивторы тысячи верстовъ, а тыску у середины циклона буде, визьмемо, 740, а на краяхъ тилькы 760, то хочъ и витры по краяхъ будутъ таки сами кругови, але воны выйдуть и не сыльни и не сори, та й дощи на тыхъ краяхъ циклону будутъ тыхеньки—якъ въ-осены бувають, и довше тягтymуться, нижъ оти лигни грозови дощи.

Малюнокъ 9.

Ось гляньте, я нарысую, якъ по моему выйде першый прыкладъ, де поперечныкъ циклона не-великый, а рижныця межы тыскомъ на краяхъ циклона и въ середины його велика (малюнокъ 9).

А ось якъ я нарысувавъ бы другой прикладъ, де циклонъ простягається на пивторы тисячи верстовъ, а рижныця тыску—невелька:

Малюнокъ 10.

У першому циклоні и витры по краяхъ будуть дужчи, и самъ винъ пересуватиметься направо (то бѣ то на схидъ сонця), якъ показано стрилкою, скорійше, такъ що передня його половина (при витрахъ зъ полудня) пройде надъ нами годинъ за 6—8, середина безъ дощу — хай тежъ годины 2—3, та задня сторона (при витрахъ зъ пивночы) — годинъ за 6—9 (такъ завжде буває, що задня сторона довше тягнеться и витры у їй слабійши). А у другому циклоні й передня сторона (при полуденныхъ витрахъ) тягтись надъ нами може 1—1½ сутокъ, а задня 1—2 сутокъ, та ще середина, колы дощи перепыняються, тежъ годинъ зо тры, або трохы бильше.

У першому прыклади змина хмарного неба (на передній сторони циклона) на ясне (у середини його) и скорійше проходить и бильше примитна, бо писля такого хмарного неба, якъ

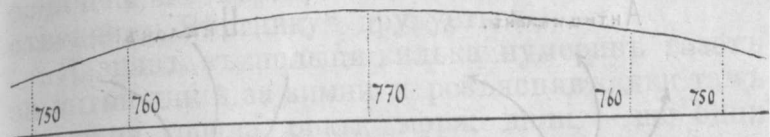
отсе теперечкы, скоро настане яснѣ, блакитнѣ та чыстѣ; а у другому прыклады (якъ то въ-осены бувае) и на передній и на задній сторонахъ циклона не такъ то дуже сыльно небо потьмарыть хмарою, и не такъ то дуже ясно на середыни буде.

Такъ воно бувае. А отъ теперъ вже й Панасови треба мени одповідь податы,—видъ чого саме зъявляються дощи? Просто скажу: видъ того, що въ якому-небудь місци набирається яко мога бильше водяной пары. Тіей пары завжди йе у въздуси чымало: скильки бъ мы воды не выпарылы, хочъ цилый чавунъ на двори, уся пара розійдеться у въздухъ и въ йому вже зостанеться. Скильки бъ уся яки йе парови машины не выпустылы зъ себе пары за день, скильки бъ сонце не выпарыло іи зъ ричокъ, болотъ, морей, — уся тая пара тежъ у въздухъ втягається и въ йому розходиться. Значить, въздухъ бувае або бильше сухымъ, або бильше вохкымъ: я вже казавъ, що вохкысть його миряють гигрометры та психрометры. Ну, хай буде сто якихъ велычынъ (хунтивъ, чы пудивъ тамъ, або-що) воды, то бъ то водяной пары, на сто верстовъ просторони навкругы. Вы самы знаете, що колы холоднійшый въздухъ, то въ йому може меньше вдержатися пары, нижъ у теплому: колы церква нетоплена, холодна зимою, а люде надышуть у ій багато пары, то тая пара понасидае на стины та, перевернувшись у воду, и стикае по ихъ унызъ краплямы; а въ литку, колы въздухъ теплый,—сього не бувае, бо у теплому въздуси бильше

пары може помистытыся. Такъ само и въ хати: зимою, якъ хатня пара дойде до холодного викна, то й осяде тамъ, та ще й замерзне; а въ литку, хочъ ии и стилькы жъ одъ борщу, людського натовпу, то-що, а теплый воздухъ усю ии въ себе вбирае. Воздухъ наче бъ то йиеть и ковтаете у себе пару, а щобъ наистыся вдосыть, колы винъ теплый, треба йому ии бильше. Отъ и кажутъ, що колы винъ пры такій або инший свой теплоти стае вже сытый, — насытытьсѧ, то й зальшня пара (яку вже наче бъ то йому проковтнуты не сыла) обертається у крапли воды. Отся зальшня пара такъ само й у воздуси на двори, колы воздухъ похолодшае, обертається у дощъ. А колы жъ то винъ холодшае? И на двори теплый воздухъ, якъ и у хати, простуе вгору, а холодный—до долу. Пры циклони, кружляючы по-надъ землею, винъ пиднимається вгору, а пры антициклони спускається у-низъ. Отъ и выходить, що по краяхъ циклона витеръ выносыть у гору воздухъ, а угори винъ робытьсѧ холоднѧйшымъ. Тоди навкругы циклона пара зкуплюється у хмары; а дали, якъ той остылый воздухъ насытытьсѧ тымы ста пудамы пары, якои й не выдко було, покы винъ бувъ теплѧйшый, пара тая переходить у крапли воды, а воны й падають (або, якъ ще кажутъ, осидають) на землю дощемъ.

Отъ же, зновъ выбачайте вже мени, Панасе, покы дило до дощивъ дойде, я про циклоны та антициклоны ще де-що поясню. Ото вже я рисувавъ вамъ фигуры циклонивъ: воны й коро-

теньки бувають — иноди на кильканадцять верстовъ, а иноди—й шыроки; а антициклоны, якъ бы ихъ такъ само змалюваты, бувають далеко бильше протяжни:

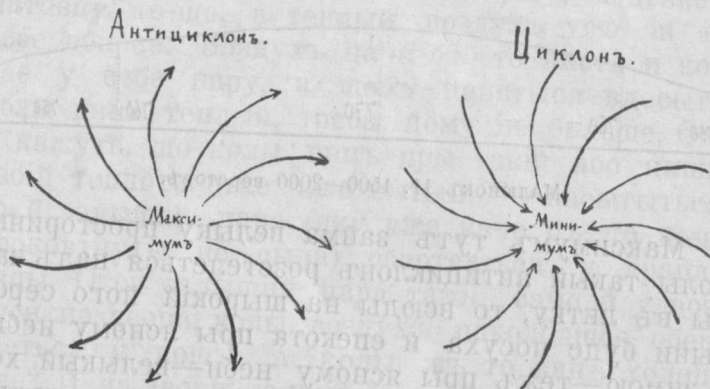

Малюнокъ 11. 1500—2000 верстовъ.

Максимумъ тутъ займа велику просторинь. Колы такый антициклонъ розстелеться надъ нами въ литку, то всюды на шырокій його середины буде посуха й спекота пры ясному неби, а зимою—тежъ пры ясному неби—великий холодъ. На краяхъ, якъ я вже казавъ, витры дутымуть, якъ кажуть, по сонцю або въ напрямку часовой стрілки. Ще повторюю, витры зъ такого антициклону розтикаються, обкружуючы його, зверху внызь до земли и виробляють такъ звану *горішню течію* воздуха, тоди якъ у циклонахъ воны йдуть знызу видъ земли у гору и зъ ихъ походыть *долишня течія* воздуху. Ся долишня течія у гору несе теплый воздухъ, що на гори прохолоне, а горішня антициклонна течія зверху унызь жене холодный воздухъ.

Я ще нарысую, що выходить зъ того, що я доси вамъ предъяснявъ. Колы въ антициклонахъ витры спускаються унызь зверху видъ максимума и кружать злива направо, розходячыся зъ середины на край антициклону, а у циклонахъ—

знизу одъ минимума и кружать злива направо, зходячысь у середины циклона, то выйдуть ось яки напрямки витривъ пры циклонахъ та антициклонахъ:

Мал. 12. Горішня течія воздуха згоры унизъ.

Мал. 13. Долишня течія воздуха знизу вгору.

Антициклоны, що зимою простягаються на скільки тисячъ верстовъ и держать, буває, пидъ собою иноди скільки тыжнивъ ясне небо и безвитряни морозы (особливо у Сыбиру, де вони стоять нерухомо иноди и килька мисяцевъ), у литку дають себе знаты довгымы жарамы по скільки днивъ або тыжнивъ. Вони тоди наче бъ то тильки означаютъ межи, по якихъ помижъ ими проходятъ циклоны. Циклоны жъ пробираються у суточкахъ помижъ двома антициклонами усе такъ, що максимумы остаються одъ ихъ праворучъ. Иноди циклонъ, зустрившы передъ собою антициклонъ зъ максимумомъ,

роздиляється на два циклоны, яки розходяться одынъ видъ другого и усе такы простують обы-два на схидъ сонця, забираючи трохи на пивничъ, якъ я вже казавъ. Ось гляньте, якъ воно означено по карти, яка що-дня у „Правитель-ственному Вѣстнику“ друкується.

Я знявъ зъ полицы килька нумеривъ газетъ за литни дни й за зимни и розъяснявъ, яки тамъ показани города, рики, моря; дали, — що одни чысла визначають барометрычни тыскы, а други — температуру, що стрилки чы зъ однимъ, чы зъ двома, чотырма пиръячкамы збоку визначають слабійши або сыльнійши витры и ихъ напрямкы*).

Гости мои, натовпившыся до столу, розглядали ти карты и додывлялися, якъ пиcля одного дня на другый (у другому нумери газеты) визначени кругы циклонивъ перемищались вправо и трохи на пивничъ одъ нашихъ мистъ за Волгу и по-за Уральськи горы.

— Ну, скажить на мылость Богу! Скильки разивъ у волости бачывъ я у „Правитель-ственному Вѣстнику“ отси сами малюнки! Та не розуміючи, до чого воно, дывувався, на що то одну и ту саму карту Росіи, та ще й безъ пидпысу, яки де ричкы течуть и яки миста де сыдять, — що дня передруковують, — тилькы дурнисинько, мовлявъ, папиръ переводять! А що надпысано тамъ: „Метеорологическая карта“, то я й не запримитывъ и доси не знавъ, що воно значить — „метеорологичеська!“ — озвавсь хтось.

*) Стрилка зъ однимъ пиръячкомъ — найслабшый витерь, а зъ 4-ма и 5-ма — сыльнии бури.

— Та тутъ не тилькы сього вы не запы-
митылы, а й того ще, що знызу пидпысано:
„Общее состояніе атмосферы... Вѣроятная погода...
Барометрическіе минимумы...“ отамъ то и т. д.

По другихъ газетахъ, де й карты такои
нема, усе такы пишуть про те, яка атмосфера,
та про витрянну погоду на другой день, а от-
тутъ и карта и увагы си пропечатани.

Ось гляньте: оттутъ кружки смужками вы-
значени,—то й ѣе циклоны, що були 4 іюня
1902 року. Читайте й те, що пидпысано знызу.

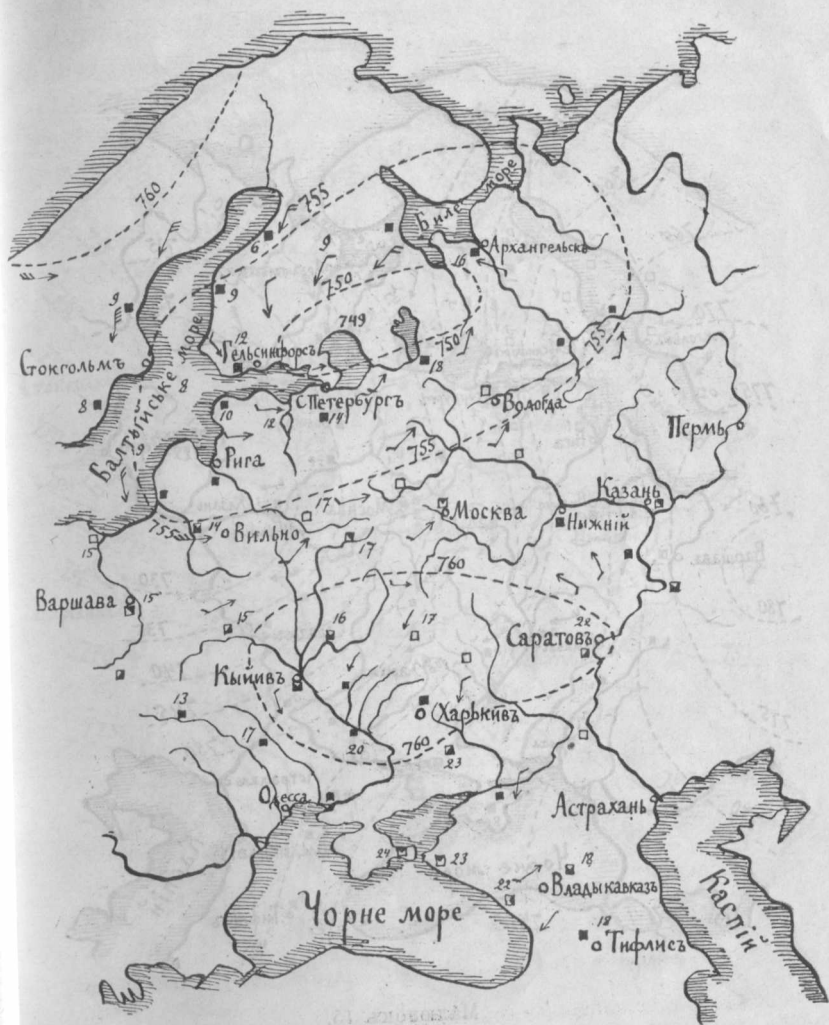
— А що то за „атмосфера“?

— Тежъ грецьке слово: по нашому просто—воз-
духъ! Онъ яке „состояніе“ його (станъ атмосферы)
було 4-го червця 1902-го року (мал. 14): минимумъ
бувъ коло города Сердоболя (Олонецкой губерніи,
за Петербургомъ, коло Ладожского озера), и надъ
сымъ мистомъ проходывъ циклонъ, —саме де на-
миченый кружокъ зъ чысломъ 750; другой подиб-
ный кружокъ зъ чысломъ 760 розмистывся надъ
Полтавою та Харьковомъ, але не дуже ясно.
Тымъ то и дощи были 4-го іюня навкругы отого
півничного циклона, у передній сторони котрого,
якъ показано на карти, було 16—18 градусивъ
тепла, а позадъ його, де півнични витры были, вже
тільки 9—8, навить 6 градусивъ *). А ось вамъ ще

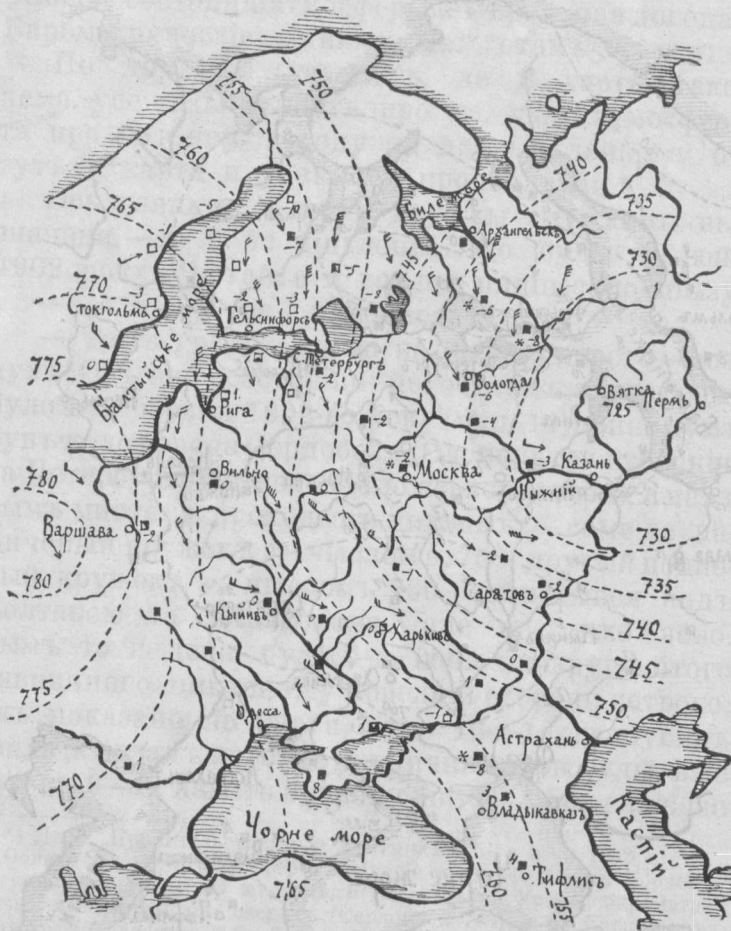
*) Див. „Правительственный Вѣстникъ“, 5-го іюня 1902 г.:

„Общее состояніе атмосферы. Давленіе выше 760 мм. въ Норвегіи,
на западѣ Европы, на югозападѣ Россіи и на Уралѣ, барометри-
ческіе минимумы на озерахъ (Сердоболь 749) и на Каспійскомъ
морѣ (Красноводскъ 754). Дожди выпали на сѣверѣ, грозы наблю-
дались мѣстами въ центрѣ и на востокѣ, сухо на югѣ Россіи.
Температура нѣсколько ниже нормы на сѣверо-западѣ и западѣ,
близка къ нормѣ на Днѣпрѣ, выше нормы въ остальной Россіи“.

4 червця 1902 р., о 7-ій години рано.

28-го сичня 1903 р., о 7-й години рано.

Малюнокъ 15.

29-го сичня 1903 р., о 7-ій години рнао.

инши два прымиры розсяглыхъ шыроченныхъ циклонивъ зъ зимнои добы (мал. 15 и 16), де минимумъ у 725 миллиметривъ на одному бувъ далеко на схидъ сонця за Волгою—коло города Вятки, а максимумъ у 782 милим. по-за Варшаваю, у Нимеччыни *), а на другому максимумъ (780)—перейшовъ на Дунай, а минимумъ (725) зъявився по-за Балтыйськымъ и Билымъ моремъ на пивночи. На мисцяхъ городивъ на сухъ картахъ стоять квадратыкы: колы воны зовсимъ чорни, то значыть, що усе небо було хмарами вкрыте, колы чыстеньки, то й небо було чысте. Зирочки стоять тамъ, де снигъ йшовъ. И дощъ и снигъ тутъ звуться—„осадками“, що осідають зъ неба на землю **).

Зъ останнихъ сливъ до малюнка 16-го можете бачыты, що колы по такихъ картахъ до-

*) Дыв. „Правительственный Вѣстникъ“ 29 января 1903 г.:

„Общее состояніе атмосферы. Барометрическій минимумъ на востокъ Россіи (Вятка 725 мм.). максимумъ въ центральной Европѣ (Цюрихъ и Хемницъ 782 мм.). Сильные вѣтры отъ сѣвера на озерѣхъ и сѣверо-востокѣ, отъ запада въ центрѣ и частью на югѣ. Ясное небо въ Финляндіи, Прибалтійскихъ губ. и на западѣ, осадки выпали въ остальной Россіи. Небольшіе морозы на сѣверѣ, востокѣ и въ центрѣ, температура около 0° на западѣ и югѣ Россіи“.

**) Дыв. „Правительственный Вѣстникъ“, 30 января 1903 г.:

„Общее состояніе атмосферы. Барометрическіе минимумы на сѣверѣ Европы (Вардэ 721 мм.) и на Уралѣ (Ирбитъ 736 мм.); высокое давленіе въ центральной Европѣ (Цюрихъ 781 мм., Бѣлградъ 780 мм.). Осадки выпали на сѣверѣ, въ Прибалтійскихъ губ. и на востокѣ Россіи. Оттепель въ Финляндіи и на западѣ, слабые морозы на югѣ, значительные на крайнемъ сѣверо-востокѣ (Усть-Цыльма—26 град.), умѣренные въ остальной Россіи. Вѣтрено въ большей части Россіи. Штормовыя предостереженія посланы вчера въ 7 ч. 20 мин. вечера на Балтійское море и сегодня въ 12 ч. 30 м. дня на Таганрогскій заливъ“.

гадуються, що може бути на другий день де-небудь штормъ, то туды и телеграммы засылають, щобъ корабли остерегалыся.

— Дакъ отсе жъ то циклонъ та антициклонъ,—озвався Прокипъ:—а вы казали, що вони кругли! А якъ я бачу и на сій газети, що у васъ на столи, и на сій, що у мене у рукахъ,—вони виходять таки, якъ яйця, або якъ коконы шовкового хробачка!

— А то, бачте, Прокопе, вийшло черезъ те, що я казавъ и рисувавъ вамъ просто кругъ, щобъ тилькы дило роз'яснены; а ще не усе доказавъ до кинця, та отсе навмысне вамъ и газеты вийнявъ, щобъ до кинця доказаты. На дили, справди, циклоны и антициклоны не бувають зовсимъ кругли, а такы трохи розтягнени. Коли вони проходять одынъ за другимъ и одынъ наскочить на другий, то буває и таке, що зъ двохъ зробиться одынъ; а буває и такъ, що одынъ циклонъ розбивається на два. Се усе можна розгледити, якъ передивлятыся одну карту за другою по черзи днівъ, до якихъ вони стосуються.

Теперь я вернуся зновъ до того, зъ чого почавъ одповідь вамъ даваты. На краяхъ циклона пры долишній течіи збирається найбільшъ усього пары, яка скупчується у велики хмары. Чымъ дужъ вони пролітають надъ землею и дужче зкупчуються, тымъ бильше и скорійше на ихъ краяхъ зъ пары вироблюється вода и тымъ бильшымы краплямы вона спадає на землю. Значить, коли сыльна буря;

то й дощъ буває бильшъ краплыстый. Окримъ того на краяхъ циклона збирається багато електричності, яка тежъ, якъ и пара, розповсюджена скризъ по воздуху; а якъ тутъ и збереться багато, та ще пидъ жару, — то й починаються тутъ выбухы той електричності, — зъ того й блискавки й гримъ. Колы у осинню або зимову добу холодно, сього не буває; та й у литку, колы циклонъ шыроченный зъ поважными витрамы йде, тежъ буде просто дощъ безъ грозы и бильшъ затышний.

— Выходить, значить, що дощи походять видъ тыхъ круговыхъ або циклонныхъ витривъ. Та такъ воно й справди буває, колы насуне зъ сыльнымъ витромъ оттака хмара, якъ сьогдня! Ну, а чого жъ то дощи бувають рижни: або таки сылни, якъ сьогдня, або зовсимъ тыхеньки? Та чого се й хмара на хмару не походять? — запытавъ Свырыдъ.

— Да й про хмары треба намъ де-що побалакаты, бо справди хмара на хмару не схожа, усе одно якъ чоловикъ на другого чоловика не схожий: скільки, мовлявъ, людей, стилькы й рижныхъ особыць. Ну, а вы жъ знаете, що й людей, не вважаючи на те, подиляють тилькы на тры головнійшы породы: чорныхъ, мидяно-червоныхъ та билыхъ, якъ отсе мы зъ вами; то й хмары такъ само можна згуртуваты у скільки особыхъ роздиливъ. И залежить той або иншый ихъ выглядъ або порода видъ того, у якому мисци циклона або антициклона вони згуртовуються, та ще й видъ того, який се ци-

клонъ: чы вузенькый на килька верстовъ, або десяткивъ верстовъ у поперечныку, чы широченный, якъ отой зимній, що я показувавъ вамъ—верстовъ на тысячу, а то й бильше. Самы бачылы, що хмары бувають и чорни, и сири, и били, якъ снигъ. Дакъ колиръ ихъ не рижныть, бо хмары — не що, якъ пара, и то тилькы такъ здається намъ, що вони то темнійшають, то билиють. На дили жъ вони бувають тилькы або ридчійши, або густійши: колы вони густы, облягають усе небо, а у гору надъ нами може на скильки верстовъ завтовшки, то сонце видъ насъ зовсимъ закрюють, якъ отсе сьогодня: а безъ соняшного свиту усе робыться чорнымъ, то и хмара така обложна буде чорна, якъ отсе теперечкы. А отъ завтра, писля перерыву, колы у задній сторони теперишнього циклону пйдуть розрывни хмаркы, невелычки, на поглядъ якъ баранци, а сонце освичуватыме ихъ, то й побачыте, яки вони будуть гарненьки та биленьки, мовъ клубья чыстои ваты, де-не-де тилькы темнійши (у тыхъ мисцяхъ, куды свить сонця черезъ ихъ товщу не проходить). А то жъ бачылы може и таки хмарочки, що наче тоненьки оскубыны зъ птычого пера по небу розстеляються, або й бильши та густійши, а усе жъ такы прозори, якъ мережка; а то ще й таки, якъ покуйовджена вовна зъ темными смугами. А колы (уранци буває) туманъ зъ земли пиднимається, то й се—ти жъ сами хмары, тилькы сами блыжчи до насъ—по надъ самою землею. А пидниметься сей туманъ на одну - дви вер-

ствы вгору, — вже зъ його й хмара зъявятся такого або иншого выду: або сущильна обложна, або розрывна, купьямы.

Рижни породе хмаръ и звутся у метеорологїи рижнымы назвыщамы, вже не грецькымы, а латынськымы. Тїи хмары, що розстеляються по-надъ землею пры широкихъ циклонахъ не выше, якъ на одну або пивторы версты надъ нами, закрываючи весь небосхылъ, звутся — *страти*, що значыть — розпростелени безъ перерыву. Тїи, що скупчуются у били клубкы або купья зъ темнымы смугамы, версты на пивторы — дви надъ землею, звутся *кумули*, то бъ то скупчени; колы вони стануть ще густїйши, а черезъ те й темнїйши, да ще й грозу несуть зъ собою, то вже звутся *нимби*, то бъ то, якъ кажутъ, тучи. Колы си нимби выше стоятъ, верстовъ на 3—4 видъ земли, то здалека намъ здаются бильше скупченымы у шматкы, то й звутся *кумуляо-нимби*, а колы плывуть трохи ныжче и збываються у одну хмару, то *кумуляо-страти* (то бъ то наполовину згуртовани у купкы, а наполовину розпростелени на усе небо). А оти тоненькы, якъ ныточкы або пиръячка, такъ и звутся — пиръянымы, а по латыни — *цифри*. Вони тоненькымы смужкамы плавають верстовъ на 8—10 надъ землею; колы на тїй же высоти або трохи ныжче зъ ихъ складається мережка бильше зплетена, але усе жъ такы прозора, що кризь неи сонце выдко, то ихъ звутъ *цифро-страти*; ныжче, верстовъ 6—7 надъ землею, вони бувають ще густїйши и бильшъ сплетени, такъ

що вже ледве кризь ихъ побачышъ сонце, и звуться тоди *альто-страхи* (то бѣ то высоко розпростелени), а ще ныжче, верстовъ на 4—5 надъ землею плывуть такі хмары, що вони наче бѣ то баранци (кумули) и трохи наче бѣ то якъ пирѣячка (цирри); такі вже звуться — *цифро-кумули*.

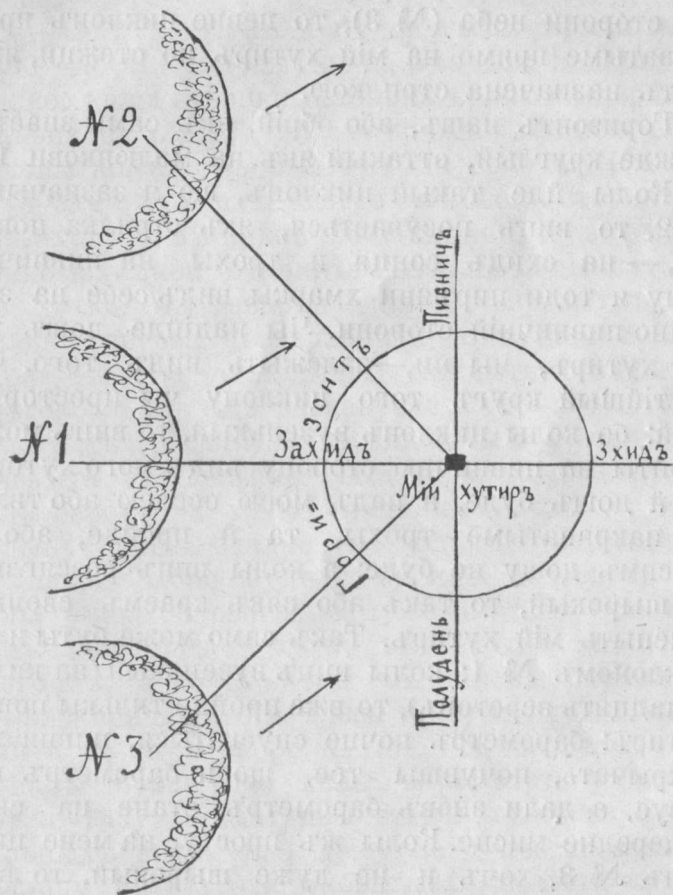
Яки-жъ то хмары у якому місци циклона розмищаються? Ото жъ я вже й розкажу по порядку,—зъ якими хмарами по черзи надходять на насъ циклонъ. Запримичалы вы вже такі дни, що вранци до-обидъ небо таке ясне, яке вже було килька днівъ передъ тымъ, а въ обидню годину почнуть пивни одынъ за другимъ кукурикаты. Выйдите лишень на си кукурикання та гляньте на небо! Заразъ и побачите, що зъ заходу скількома пирѣячками вже надходять на нашъ горизонтъ (то бѣ то на обрій, або на усе місце, яке мы бачымо навкругы себе)—отіи пирѣяни хмаркы, або цирри.

— А чого жъ то вы пивнивъ прыплелы, колы сами пидсміювалыся надъ примитою про курку, що у воду на Стритення чы правою, чы якою ногою ступае?—зновъ перебувъ мене, наче дратуючы, Прокипъ.

— А тымъ то й згадую я про пивнивъ, що си примиты—якъ разъ до дила стосуються. Кажуть, що колы пивни не у свій пивничный часъ кукурикають, то се—„на дощъ“, и се правда. Пивни, бачите, тежъ справляють службу барометра. Хто його зна видъ чого,—чы тымъ, що вони мають гребинь, якого у дру-

гихъ птыць немае, але воны почувають змины тыску воздуха: колы винъ побильшується, то воны й кричать; и зновъ кричать, колы винъ зменшується. А змина тыску воздуха буває разъ тоди, колы на насъ зъ заходу находить циклонъ, а вдруге—ще й тоди, колы винъ з-надъ голивъ нашихъ дали посувається на схидъ сонця. Отъ колы барометръ пры ясній погоди стоявъ нерухомо днівъ зо тры на одному чысли, хай 765 миллиметрівъ, а потимъ почне падаты унызь на 760, а дали ще ныжче—на 758, що завше буває у нашій сторони у теплу литню добу, то я, запырмитывшы се по барометру, такъ само выйду глянуты, чы немае вже на ясному неби отыхъ пир'яныхъ хмарочокъ? И справди, якъ пивни проспивалы пры такому спади унызь барометра, та я вбачу, що покы-що легенький витрець дме зъ пивденно-захидньої або зъ пивденной сторони, а на неби з'явылыся отіи пир'яни хмары, то я й скажу, що дощъ буде,—и вгадаю. Хочъ бы у мене и барометра не було й флюгера, вгадаю! Стану я такъ, щобъ витерь мени просто межы-плечи у спыну дувъ, то вже по строю циклонивъ та антициклонивъ зразу впизнаю, що максимумъ буде праворучъ та трохи позадъ мене, а ливоручъ, трохи передо мною — минимумъ, то бъ то осередокъ циклона; а ще хмаркы си пир'яни запевнять мене, що циклонъ вже наблыжається, бо воны тилькы й бувають, що на самыхъ краяхъ його. Запевнившыся въ симъ, я ще розгледжу, у якій саме сторони неба з'я-

вылыся си пиръяни цирри (мал. 17): колы просто на захидъ одъ мене (№ 1), то, значить, тутъ середина циклона; колы на захидно-пивничнй сто-

Малюнокъ 17.

рони (№ 2), то, значить, циклонъ пройде на пивничъ одъ мого хутора и може й зовсимъ не зачепыть його своимъ полуденнымъ краемъ; а колы си хмаркы будутъ на пивденно-захидній сторони неба (№ 3), то певне циклонъ простуватыме прямо на мій хутиръ по стежци, яка отутъ назначена стрилкою.

Горизонтъ нашъ, або обрій, якъ самы знаете, завжде круглый, оттакий якъ на малюнкowi 17.

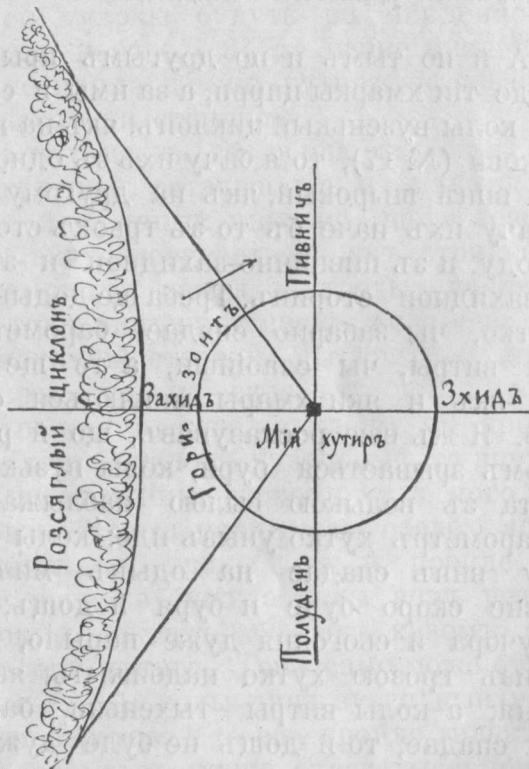
Колы йде такий циклонъ, що я зазначывъ № 2, то винъ посувається, якъ стрилка показуе, — на схидъ сонця и трохи на пивничъ. Бачу я тоди пиръяни хмаркы видъ себе на захидно-пивничній сторони. Чы надійде дощъ на мій хутиръ, чы ни, — залежыть видъ того, чы крутійшый кругъ того циклону чы просторійшый: бо колы циклонъ вузенький, то винъ може пройты на пивничню сторону видъ мого хутора. де й дощъ буде, а надъ моею оселею або тилькы накрапатыме трохи, та й пройде, або и зовсимъ дощу не буде; а колы винъ розсяглый та шырокий, то такъ або сякъ краемъ своимъ зачепыть мій хутиръ. Такъ само може бути и зъ циклономъ № 1: колы винъ вузенький (на кильканадцять верстовъ), то вже пройде тилькы повзъ хутиръ: барометръ почне спускатыся, пивни перекрычать, почувшы тее, що и барометръ показуе, а дали зновъ барометръ стане на свое попередне мисце. Колы жъ простуе на мене циклонъ № 3, хочъ и не дуже шырокий, то вже тоди, якъ по пысаному, буде оттаке якъ я ро-скажу далій; або колы шырокий розсяглый цик-

лонъ йтыме зъ заходу, то вже чы такъ, чы сякъ, а насуне на мій хутирь.

— А якъ же його вгадаты, чы розсяглый, чы вузький циклонъ надходить?—запытавъ хтось.

— А й по тымъ и по другимъ примитамъ: одно—де тii хмары цирри, а за ими и скупчени выдко: колы вузеный циклонъ, якъ на першому малюнкowi (№ 17), то я бачу ихъ зъ одного боку; а колы винъ шырокий, якъ на другому (№ 18), то я бачу ихъ наче бъ то зъ трьохъ сторинъ: и зъ заходу, и зъ пивнично-захидной и зъ полу-денно-захидной сторинъ. Треба ще додывлятыся, чы хутко, чы забарно спадае барометръ, чы сыльни витры, чы слабійши, а то ще й глядучы,—якъ и яки хмары миняются одна за другою. Я жъ вже розказувавъ, що й раптомъ, шкваломъ зрывається буря, колы вузький циклонъ та зъ велькою сылою наблыжається,—тоди барометръ хутко унызъ иде; колы за одну годину винъ спадае на одынъ миллиметръ, то певне скоро буде и буря й дощъ; та ще колы учора й сьогоня дуже парыло, то циклонъ изъ грозою хутко надбизыть, якъ отсе сьогоня; а колы витры тихеньки, барометръ помалу спадае, то й дощъ не буде дуже сыль-ный и не такъ скоро надійде. А то ще й такъ у насъ буває, що колы барометръ у литку ныжче 755 миллиметривъ стоить, то хочъ и пры сыльныхъ витрахъ, а дощу не буде: на краяхъ циклону не встыгне зибратыся стилькы прохо-дженои пары, щобъ зъ неи и дощова хмара

выробылася. Тоди кажуть у насъ: „збиравсь бувъ дощъ, та витерь хмару розигнавъ“. Але те усе вже подробыци, а я почну зновъ голов-

Малюнокъ 18.

нійший свій прикладъ розказуваты. Ну, побачылы ото мы пиръяни хмаркы; годынъ за 5—6, а то й бильше, перейдуть воны черезъ наши головы, посуваючыся зъ полуденно-захидной

стороны у пивнично-схидну; а слидомъ за ными вже пидуть пеленасти, хочъ и прозори, мережчати хмаркы, а дали кумули (баранци), а тамъ—тучы або дощови хмары. Скильки тамъ часу, глядючи по тому, чы широкий циклонъ, чы вузький йде надъ нами, усе буде дощъ иты; дали—выяснитися небо на який часть, поky буде найменше тыску (минимумъ) и дощи перепынятися. Зновъ заспивають пивни, бо зновъ почують, що тыскъ воздуха вже бильшае; пры сьому барометръ пиднимается въ гору: се вже, значить, надъ нашымы головами задня сторона циклону проходить; вона, якъ я вже казавъ, буває розтягнена на бильше верстовъ, нижъ передня; дощи зновъ итымуть, але вже перерывчасто, зъ перепынкамы: тоди розирвани хмары миняються зъ соняшными просвиткамы. Тутъ и витры не таки вже дужи, якъ у передній половины циклону, та й дмуть вже воны не зъ полудня, а зъ пивночи. У литку си задни дощи холоднійши, анижъ попередни. Отъ такъ то пры ходи циклонивъ буває, и се коженъ зъ васъ, якъ почне прыдивлятися, замитыть и безъ флюгера й безъ барометра.

Ще додаты треба, що писля довгои добы яснои погоды, значить, колы широкий антициклонъ стоявъ або потроху посувався на схидъ, сонця надъ нашымы головами, колы вже пройде одынъ циклонъ, то скоро за имъ и другой по тому жъ напрямку пиде,—подибно тому, якъ на тихій води, гладкій якъ стилъ, одна хвыли здійметься, то за нею вже й друга, й третя пи-

дуть хвильоваты. Такъ само и минимумы люблять йты одынъ за другимъ. Зновъ, значить: після одного другой насуває: тутъ вже обходиться дило и безъ пиръяныхъ хмарокъ, що высоко плавають: зразу скупчени кумули після трохи прозорчастыхъ надходять зъ заходу, и зновъ те саме робиться, якъ и пры першому циклоні. А пиде цилый рядъ такихъ неширокихъ циклонівъ, то тоди й дощи одынъ за другимъ поспишатимуть: то тій, що у передній сторони циклону, то тій, що у задній. Оттакъ то після постійної ясної погоды робиться перемінна, що перебаранчає людямъ сино скосыты, вывялыты, высушыты та въ копыци скласты. Черезъ те жъ и кажутъ, що прырода не любить миняты погоду: якъ стане посуха, то покы не зъявиться першый циклонъ, вона довгенько держыться. А якъ пройшовъ першый циклонъ, то мовлявъ, якъ тій незарученій дивчини—не було, не було женихивъ, а тамъ якъ сыпнуть, то наче зъ рукава одного за другимъ хтось ихъ сыпле: такъ и дощи, якъ розійдуться, то черезъ килька день—новый тай новый. А колы ще за дрибнымы циклонами шыроченый надійде, то й днівъ зо два, буває, перищыть дощъ зъ одной передньої його стороны, а дали—и зъ задньої тежъ дощова погода на довго стане.

— А гляньте—бо що на двори робиться!—озвавсь хтось:—вже може й лампы не треба палыты, бо якъ посвітлійшало!

И справди: та темрява, пры якій тильки пидь лямпою та коло лампы можна було розглядаты карты та нарысы, що я малювавъ, стала розходитыся; разъ-у-разъ ставало свитлийше й на двори и въ хати.

— А що? може вже й коней провидаты кому захотилося?—кажу я:—ни, люде добри! ще дощъ великый, и ничого мокнуты вамъ пидь нымъ. А чы довго ще винъ триватыме, дайте, чы не вгадаю я по своему барометру!

Одчынывъ я шклянну шафу, у якій замкнений мій барометръ высить. Уси почалы натовплюватися, щобъ побачыты, якъ я дывытымусь на той струментъ.

— Заждить ще! посыдьте трохи, а я ще що небудь роскажу, бо вже не довго вамъ прыйдеться у неволи въ мене сидиты. Хочъ не дуже, а все такы досыть скоро спадае унызь мій барометръ. А то, якъ вы вже знаете, ознака, що була велика рижныця помежы максимумомъ, що пройшовъ дали, и тымъ минимумомъ, що наблыжається до насъ. А колы такъ, то значить скоро й середына циклона прыйде, а за нею й ясне небо, и дощъ перепыныться. Теперъ скажу, чого я догадувався, що сьогодня буде така халепа.

Ще вчора вранци я бачывъ, що барометръ стоявъ високо, — ажъ отъ тутъ! (Я показавъ, до якого мисця доходило учора живе срибло). А якъ сьогодня вранци я запымитывъ спадъ барометра (отъ сюды и ще ныжче), та й дуже скорый, унызь, то вже й у мисто не поихавъ,

хочъ и треба було, а зиставсь дома та й почавъ свои рахунки зводыты. Теперечкы жъ, колы и вы уси бачылы, якый феномень, якъ то кажутъ по грецькы, або—по нашому—яке зъявыще прыключылося, то я буду запыримчаты, колы дойде барометръ до своеи найныжчої стоянky и почне зновъ угору пидниматися. Тоди вже я хочъ и на годыны розличу вамъ точнисинько, колы саме почнеться дощъ другои половины циклону: чы ще до схидъ сонця, чы рано на зори, чы коло снідання, чы коло застрашної обидної годыны. Та, мабудь, и вы вже теперечкы се дило сами розберете. А поky що дозвольте вамъ розказаты, ще де-яки прымиты, що стари, хочъ и неграмотни, люде знають, та выясныты ихъ пидъ тымы домысламы про ходы циклонивъ, яки я отсе розказавъ.

Кажуть, що колы сонце заходыть за хмару або у жовтогарячий туманъ, то въ ночи або на другый день буде дощъ. А се видъ чого? А видъ того, що зъ заходу, куды сонце сїдае, вже насуває циклонъ, и хочъ надъ нами ще нема хмаръ, а воны вже на краю горизонта нашого затемнюють трохы свить сонця.

Кажуть, що колы захидъ сонця такий жовтогарячий, або наче зовсимъ червоний, то будуть витры. И се черезъ те саме, що наближається на наши миста грозовой циклонъ, а на краяхъ його витры вже дмуть, та скоро й до насъ дійдуть. Буде може й гримъ зъ дощемъ; а може й сами тилькы витры, якъ ото я казавъ, що до-

щова хмара не встыгне виробитись, а въ насъ кажутъ, що витеръ її розигнавъ.

Кажуть, що колы вранци сонце зійшло середъ хмаръ, а дали вони поменьшалы, порозходьлыся кудысь и зовсимъ зниклы, то вже дощу не буде. И те правда: бо то задній край циклона, що проходывъ надъ нами въ ночи, подавсь на схидъ сонця, куды уси циклоны простують.

Але жъ мы вже знаемо, що за однимъ циклономъ може й другый надійты: тымъ-то хто буде ораты або косыты, не стилькы на схидъ сонця, а на захидъ поглядае,—чы зновъ нового дощу не буде. А що видъ дощивъ буває — самы знаете: нашому братови, хлиборобови, и тымъ и другимъ не вгодышъ. Багато дощивъ, та ще у косовицю, и сино тоби гноять и роботу перебивають; а за те вони потрібни за-для пизнихъ яровыхъ. Багато дощивъ передъ Пречыстими, то бъ то у кинци іюля та у августи, не дають зъ коповозомъ добре управытись, дакъ за те за-для оранкы велику корысть прыносять. Снигъ та дощи велики зъ осени та зимою—воны бъ и потрібни за-для нового зрожаю, бо землю промочують, але буває, що цилымы смугамы пры холодахъ озимыну повыморожують або повымочують, а на провесни таку паводь розпустють, що й городамъ и лугамъ пошкодять.

— Ну, то що мени зъ того, що я знатиму, видъ чого й дощи йдуть и видъ чого перестаютъ? Та й те ще визьмемо въ роцотъ: ну, хай дощи одъ круговоротныхъ витривъ; а сами ви-

тры зъ чого настають? Самы знаете, що колы грядъ мою тилькы нывку выбъе, а другихъ и и не зачепыть, то хто мени поможе?—пересбивъ мене зновъ Прокипъ.

— Се вже вы, Прокопе Михайловичу, у другу сторону якусь завертаете! Я про погоду кажу, а вы—про нещастя! А хибѣ не буває и такого, що пожежа спалыть тилькы вашу хату, а другихъ не зачепыть? Надумалыся жъ люде, якъ тутъ буты и одно другому запомагаты: усе платять страхови; згорыть у васъ весь скарбъ вашъ, и збижжя й будивля,—уплатють зъ страхового капыталу вамъ одному, а другимъ—ничого. Може скоро надумаються и видъ грядобоивъ страхуваты поля, якъ теперъ страхуемо хаты й збижжя видъ огня. Я й самъ знаю, що видъ погоды несподивани нещастя бувають: у кого горѣдъ по-надъ кручою та ричкою,—другимъ дощъ тилькы на корысть, а у його усю городыну знесе у ричку. Метеорологія не може розбираты тыхъ прычинъ, яки мени у прыгоди стануть, а другимъ напасть прынесуть. Вона стежыть за тымы посухамы, витрамы, дощамы, тепломъ, холодомъ, вохкистю воздуха то-що, видъ якихъ усимъ людямъ цилои краины, а то й усього свиту прычыняється що-небудь на зле або на добре. А що вы пытаете у мене, видъ чого витры на земли берутся, то се довго розказуваты и прыйшлося бъ мени завести ричъ першъ за все про тепло на земли, про пасатни витры, що дмуть у теплыхъ сторонахъ; а для того, щобъ було се усе ясно, треба було бъ и про саму

землю и про тепли й холодни поясы и довго розказуваты, и про те, видъ чого у одныхъ мисцяхъ вода никола не замерзае, а въ другихъ—нікола лідъ не росте. Се вже було бѣ треба не зъ метеорологіи, а зъ астрономіи та географіи вамъ де-що розказаты, показуючы и той глобусъ, що всю землю уявляє и що ондечкы на шафи стоить. Другымъ разомъ я радый розказаты й про се; а на сей разъ хай буде зъ насъ того, що я встыгъ розказаты про витры, яки й видъ чого бувають, да й то не про уси, а тилькы про циклонни, що наносять намъ у нашій краини дощову погоду.

Я вамъ отсе тилькы про тее розказувавъ, що барометры та флюгеры показують; а якъ бы почавъ балачку ще й про термометры, то бѣ то тепломиры, то може й за скілька днівъ не переказавъ усього. Термометрамы миряють, наприкладъ, тепло не тилькы воздуха, а й земли на глыбыни, и воды у мори и у ричкахъ. Мало ще чого зъ того доходять! А скількы сонце дае тепла за день, за тыждень, за мисяць, за рикъ, та що зъ того выходить и за-для росту травъ, и хлиба, и садовыны, — и се метеорологія высліджуе по своихъ станціяхъ та обсерваторіяхъ; и те розбирае, скількы дощи та снігы корысти або шкоды прыносять: на те й дощомиры и снігомиры!

Вѣмирялы, що колы дощу на 1 миллиметръ выпадє, то выйде на 1 десятину 890 видерь воды, а колы, значить, на вершокъ, то бѣ то трохи не 44 зъ половиною миллиметры його

выпаде, то на десятыну буде бильше якъ 39 тысячъ видерь.

А то ще й роблять таки шары воздушни, на якихъ литають у высочинь, щобъ и тамъ зами-чаты, якъ хмары ходять, и вымиряты темпера-туру и тыскъ воздуха; пускають и безъ людей шары—зъ самымы тилькы струментамы-само-писцямы, по якихъ, якъ воны впадуть на землю, добираються, якъ высоко воны литалы и який тамъ воздухъ бувъ; роблять и таки змін, яки запускають у высочинь за-для того жъ. Безъ воздуху—сами, здорови, знаете,—ничого бъ на земли не було: а ни рослынъ, а ни звиривъ; черезъ те то й стараються добре розпизнаты його натуру.

Усе тее, що такъ чы инакъ здобудуть, за-писують, потимъ розбирають, що до чого пры-вело, а зъ такой науки колысь-то велика ко-рысть людямъ буде!

Отъ черезъ те то я й казавъ, що добре було бъ, колы бъ бильше станцій заводылы та за-писувалы що-дня и напрямкы витру, и дощи, и тепло, и усе, хто що може по своихъ струмен-тахъ, яки хто мае!

— Да и радый бы може чоловикъ и зами-чаты и записыуваты, дакъ воны жъ дороги, тыи струменты, щобъ ихъ завести!—завва-жывъ Панасъ.

— А я скажу: була бъ тилькы охота, а струменты теперь вже й дурно высылають чы зъ Головної Обсерваторіи, чы видъ земства, де воно розибрало корысть метеорологіи та

почало заводыты станціи. Хто схоче завести у себе хочъ маленьку станцію, хай до мене обернется, то я й постараюся, щобъ йому дурно струменты дали.

— Колы такъ, то я до васъ у ту недилію заиду зновъ — просыты, щобъ де-що мени розказали та й струментъ який мени придбали, — каже Панасъ:—а теперъ вже до дому треба поспішати, бо вже й дощъ не такой страшный. А диты и жинка мабудь не знаютъ, що й думати, що мене такъ довго нема! Дозвольте вже до копей навидатыся та й запрагаты!

За Панасомъ и други, выдывляючыся у викна, почали збираты одержу, щобъ лагодытыся у дорогу. Черезъ якои пивгодыны уси мои гости й порозъиздылыся, и зновъ я тилькы зъ своимы лышывся на хутори. Вже не було чутно ни того плеску, ни выбухивъ грому, що такъ насъ лякалы. Дощъ такъ стыхъ, що я ще ввечери, одягшыся, походывъ по двори та по садку, роздывляючысь шкоды, яки наробыла буря.

Зъ людмы, що гостювалы у мене того дня, доводылося мени зустричатыся чы то въ поли на роботы, чы по ярмаркахъ сусидныхъ, куды я йиздывъ. Трохы не уси згадувалы про те, якъ булы въ мене несподиванымы гостямы и слухалы мои розмовы про погоду и метеорологію. Трохы не уси додавалы, що у ту ничъ и на другой день погода була така, якъ я предрикавъ. А Панасъ такы частенько по недиляхъ, йидучы зъ базару, завертавъ до мене та усе добывався струментивъ, щобъ йому у себе за-

весты станцію. Звисно, я пысавъ куды слидъ за його и його охоту до метеорологичныхъ доглядивъ. Теперь и винъ мае хочъ невеличку станцію: прислано йому дощомиръ, снигомирну рейку та термометръ; „а флюгера, — каже, — мени не треба, бо хата моя такъ стоить, що добре распизнаю, звидкы витерь дме“. Але винъ не тилькы про дощи, грозу, грядъ, товщу снига та температуру подае звисткы у гóродъ, а запысуе ще й про зристь хлибивъ, травъ, про зрожаи, про пошести на скотыну и други феномены. Такъ що теперь у нашій околыци вже не одна станція моя, якъ було торикъ, а вже дви, верстовъ на 10 одна видъ одной. Може колысь заведеться ихъ и бильше!

Вышли изъ печати слѣдующія изданія Общества:

- № 1. **Корыстни звирятна** (кажанъ, ижакъ та критъ),
О. Степовыка, (выданія друге, зъ 3 малюнк.) ц. 3 к.
Первое изданіе допущено въ библіотеки низшихъ
сельскохозяйственныхъ школъ Мин. Земл. и Госуд.
Имущ. въ малороссійскихъ губерніяхъ.
- № 2. **Про городыну**, *О. Степовыка*, (выд. друге) ц. 5 к.
Первое изданіе одобрено для библіотекъ низшихъ
сельскохозяйственныхъ и садов. школъ М. З. и Г. И.
въ малорос. губерніяхъ.
- № 3. **Молодыча боротьба**, *Ганны Барвинокъ* . . . ц. 1 к.
- № 4. **Орыся**, *П. Кулиша*, (зъ 4 малюнками) . . . ц. 2 к.
- № 5. **Вирна пара**, *Ганны Барвинокъ* ц. 3 к.
- № 6. **Бнильныцтво**, *Ф. Немоловского*, (зъ 23 малюнк.) ц. 8 к.
Одобрено для учебныхъ заведеній М. З. и Г. И.
въ малороссійскихъ губерніяхъ.
- № 7. **Оповидання про Антона Головатого**, *М. Ко-*
маря, (зъ 5 малюнками) . . . ц. 5 к. (велен. 10 к.).
- № 8. **Оповидання про Тараса Шевченка**, *О. Ко-*
ниського, (зъ 3 портрет. и 1 малюнк.), ц. 2 к. (вел. 5 к.).
- № 9. **Розмова про сельске хазяйство, кн. IV,**
Выноградъ, *Е. Чикаленка* (выд. 2-е, зъ 13 мал.), ц. 6 к.
Допущено въ библіотеки учебныхъ заведеній М. З.
и Г. И. въ малороссійскихъ губерніяхъ.
- № 10. **Розмова про сухоты на рогатій худоби,**
С. Ваганова ц. 3 к.
Одобрено для библіотекъ низшихъ сел.-хоз. учеб-
ныхъ заведеній М. З. и Г. И. въ малорос. губ.
- № 11. **Выговщина**, *П. Кулиша*, (зъ портр.) ц. 2 к. (вел. 5 к.).
- № 12. **Оповидання про Богдана Хмельныцького,**
М. Комаря, (зъ 3 портр. и 6 малюнк.), ц. 8 к. (вел. 15 к.).
- № 13. **Видъ чога вмерла Мелася** (про дифтеритъ),
Г. Коваленка ц. 3 к.
- № 14. **Оповидання про Ивана Котляревського,**
Б. Гринченка, (зъ 1 портр. и 2 малюнк.), ц. 3 к. (вел. 5 к.).
- № 15. **Розмова про сельске хазяйство, кн. III,**
Сіяни травы, *Е. Чикаленка*, (выданія друге,
зъ 7 малюнками) ц. 5 к.
Первое изданіе допущено въ библіотеки учебныхъ
заведеній М. З. и Г. И. въ малороссійскихъ губерніяхъ.
- № 16. **Добра порада**, *М. Загирной* (про скажену, у,
выд. друге). ц. 3 к.

- № 17. Оповідання про Евгена Гребинку, *Б. Гринченка*, (зъ портретомъ) ц. 3 к. (велен. 5 к.).
- № 18. Про пошести або лыхи хворобы, *В. Имисницького*, (выдання друге). ц. 3 к.
- № 19. Розмова про сельське хазяйство, кн. II, *Худоба, Е. Чикаленка* (выд. 2-е, зъ 20 малюнк.), ц. 6 к.
Первое изд. одобрено Учен. Комит. М. З. и Г. И. и допущено М. Н. Пр. въ библиот. учит. семин., въ учит. библиот. начал. учил. и въ народн. читальни и библиот.
- № 20. Розмова про сельське хазяйство, кн. V, *Садъ, Е. Чикаленка*, (зъ 36 малюнками) . . . ц. 10 к.
- № 21. Хто робить, той и мае (про Гарфильда) ц. 6 к.
- № 22. Розмова про сельське хазяйство, кн. I, *Чорный паръ та плодозминъ, Е. Чикаленка*, (выд. 3-е, виправл. и доповн., зъ 2 малюнк.), ц. 4 к.
1-е изданіе одобрено Ученымъ Комитетомъ М. З. и Г. И. и допущено М. Н. Пр. въ библиотеки учительскихъ семинарій, въ учительскія библиотеки начальныхъ училищъ и въ бесплатныя народныя читальни и библиотеки. Премировано Харьковск. Обществомъ Сельскаго Хозяйства большою серебряною медалью.
- № 23. Мудрый учитель (оповідання про Сократа, зъ 2 малюнками)—*М. Загирнон*. ц. 5 к.
- № 24. Якъ вигадано машыною йиздыты (выд. 2-е, зъ портретомъ Стефенсона), *М. Загирнон* . . . ц. 3 к.
- № 25. Якъ дбаешъ, такъ и маешъ, (про господарство), *М. Ганька*, ц. 3 к.
- № 26. Наймычна, поэма *Т. Г. Шевченка* (зъ 30 малюнками) ц. 3 к. (велен. 10 к.).
- № 27. Пригодана хутори (метеорологія, зъ 18 мал.). ц. 5 к.

На основаніи циркулярнаго предложенія Мин. Нар. Просвѣщенія попечителямъ учебн. округовъ, отъ 10 ноября 1901 г. за №31977, книги спеціальнаго сельско-хозяйственнаго и технического содержанія, рекомендованныя, одобренныя или допущенныя Мин. Земл. и Гос. Им. для библиотекъ подвѣдомственныхъ ему низшихъ учебн. заведеній, допускаются также и въ училищныя и народныя библ., подвѣдомст. Мин. Нар. Пр. („Прав. Вѣстн.“ 21 декабря 1901 г. № 278).

ГЛАВНЫЕ СКЛАДЫ ИЗДАНИЙ ОБЩЕСТВА: въ СПБ.—въ книжн. магаз. Н. Г. Мартынова, (Александринская площадь, д. 5) и въ Кіевѣ—въ книжн. маг. „Кіевской Старины“ (Безаковская, 14). СКЛАДЪ ПРАВЛЕНІЯ: СПБ., Казанская, 35, кв. 15, у д-ра медицины Е. С. Гриниука. Сверхъ того, изданія Общества можно получить во всѣхъ лучшихъ книжныхъ магазинахъ.